

DEL 4: MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNING

PLANFÖRSLAG ÖVERSIKTSPLAN 2030 ANTAGANDEHANDLING

ÖVERSIKTSPLANENS DELAR

PLANFÖRSLAGETS KONSEKVENSER

SAMMANFATTNING

SAMLAD BEDÖMNING

UTGÅNGSPUNKTER OCH METOD

BEDÖMNINGSGRUNDER

ALTERNATIV

MILJÖKONSEKVENSER

SOCIALA KONSEKVENSER

EKONOMISKA KONSEKVENSER

BEDÖMNING

UPPFÖLJNING

SAMMANFATTNING

Eskilstuna kommuns översiktsplan från 2005 har reviderats. Under arbetet med planen pågår en parallell process med miljöbedömning i form av denna miljökonsekvensbeskrivning som utvärderar tre olika utvecklingsalternativ, varav ett är ett nollalternativ. En första version av en ny Översiktsplan med miljökonsekvensbeskrivning togs fram för samråd med medborgare, myndigheter och organisationer april till september 2011. Den har därefter omarbetats och en ny version ställdes ut för granskning november 2012 till januari 2013. Efter att ha reviderats ytterligare ska planen antas hösten 2013.

Miljökonsekvensbeskrivningen (MKB:n) visar konsekvenserna för miljön på kort och lång sikt. Begreppet miljökonsekvens ges en vid tolkning och inkluderar, utöver ekologiska och miljömässiga även sociala, ekonomiska och kulturella aspekter på utvecklingen, men med fokus på det som kan påverkas genom fysisk planering.

En geografisk, tidsmässig och saklig avgränsning av miljökonsekvensbeskrivningen har gjorts i samråd med länsstyrelsen för Södermanlands län. Utöver påverkan på kommunens geografiska yta beskrivs påverkan i vissa hänseenden även globalt och regionalt samt lyfts mellankommunala aspekter in. Tidsmässigt sträcker sig bedömningen till år 2030, men klimat och energifrågor belyses i ett längre perspektiv – till år 2050 som är tidshorizont för kommunens klimatplan – och där så är möjligt ända till år 2100.

Sakområden som bedöms, är påverkan på naturmiljö, kulturmiljö, vattenmiljö, klimat och energi, hushållning med naturresurser, befolkning och människors hälsa. Bedömning av konsekvenserna för vindkraftsetableringar finns under de olika sakområdena.

Nollalternativet innebär fortsatt utveckling som hittills, men utan en vägledande aktuell översiktsplan. För natur- och kulturmiljö, klimat och hushållning med naturresurser blir detta en utveckling som innebär att miljö kvalitetsmålen inte uppnås i tid. Alternativet saknar en strävan att nå en blandning av byggnadstyper och upplåtelseformer. Fortsatt segregation följer av ökat bilberoende och brist på långsiktiga initiativ och strategisk samhällsplanering. Folkhälsomålen påverkas mindre positivt än i huvudalternativet.

Planförslaget är huvudalternativ och syftar till att styra mot en hållbar utveckling. Hushållning med mark, vatten och energi är en ledstjärna. Inriktningen är blandstad, förtätning, korta avstånd och ökad integration mellan människor när det gäller mötesplatser, service, boende och verksamheter. Gång-, cykel- och kollektivtrafik ska underlättas, göras mer tillgänglig och attraktiv. Parker och andra grönområden behövs för att öka trivsel i städer och tätorter, men också för att minska behovet att använda bil för att ta sig till rekreativmiljöer. Samtidigt har gröna områden en nyckelroll för att möta klimatförändringens ökande regnmängder.

Utänför städerna kan ny bebyggelse främst tillkomma i grupper som förstärker lokala centra utmed några huvudstråk för kollektivtrafik med utbyggt vatten och avloppsnät samt i mindre tätorter. Landsbygden behöver en bättre kollektivtrafik och om möjligt arbetsplatser för att minska pendlingsbehovet med bil. Planförslaget syftar till att minska energiförbrukning för transporter och uppvärmning, motverka utbredningen av städerna på bekostnad av skog och jordbruksmark, bevara och utveckla funktionella miljöer och samband för biologisk mångfald och rekreation, klara miljö kvalitetsnormer för luft, buller och vatten, skapa möjlighet för fler sociala mötesplatser, värna kulturmiljö värden och tillvarata estetiska värden i stadsmiljön och i landskapet. Fler fritidsresor med bil alstras när antalet som bor i flerfamiljshus i städer och tätorter ökar liksom behovet av att nå platser för rekreation och upplevelser i naturen. Kollektivtrafiken klarar en mindre del av det behovet. Fler bilpooler kan bidra till ett mer rationellt användande av privatbil.

Planförslaget innehåller nya utredningsområden för kommande bebyggelsegrupper inom städer, tätorter, noder och huvudsakligen i anslutning till kollektivtrafikförsörjda stråk. Ny bebyggelse här kommer att innebära viss ytterligare utbredning av boendet, att grönområden med natur- och rekreationsvärden och odlad mark försvinner och att kollektivresenärer men även bilpendlare tillkommer av praktiska skäl.

Alternativet spridd bebyggelse liknar nollalternativet, men går längre, med en medveten satsning på nybyggnation av bostäder på tidigare oexploaterad mark och genom att allt fler fritidshus blir permanenta bostäder – främst byggs villor i attraktiva lägen i städernas och tätorternas utkanter eller i före detta fritidshusområden. På landsbygden uppmuntras nybyggnation av bostäder. Även med en utbyggd kollektivtrafik genererar detta alternativ ökad arbetspendling med bil, vilket motverkar klimatmålen. Alternativet antas ta mera resurser i anspråk när det gäller uppvärmning, transporter och produktiv mark. Dock kan alternativet ge något bättre förutsättningar för innevånare som vill ha egen odling och djurhållning. Utrymmet för rekreation och naturvärden i landskapet blir mer splittrat och skjuts längre från städerna och tätorterna, medan vattenförekomsterna kan belastas något mer av enskilda avlopp. Alternativet saknar en strävan efter blandning av byggnadstyper och upplåtelseformer. Socialt och ekonomiskt motverkas inte segregation i boendet. Externhandel gynnas på bekostnad av handel i centrum då en stor del av befolkningen väljer bil mellan hem-förskola/skola-arbetsplats-fritid och service. Extern storhandel med bil blir då det ekonomiskt mest rationella. Fler barn behöver skjutas till skola och fritidsaktiviteter.

Slutsatsen är att alla alternativ ger avsevärda miljöeffekter, men att planförslaget sammantaget mer uttalat verkar för hållbar utveckling genom att möjliggöra samordnade och uthålliga och därmed även ekonomiskt hållbara tekniska system (lösningar).

1. SAMLAD BEDÖMNING

Genom vision 2020 och kommunkoncernens styrsystem har Eskilstuna kommun beslutat att arbeta aktivt och målmedvetet för en hållbar samhällsutveckling, där vi långsiktigt bevarar vattnets, jordens och ekosystemens produktionsförmåga och minskar den mänskliga påverkan på naturen. Hållbar utveckling når vi genom att skapa ett långsiktigt stabilt samhälle som uppfyller de grundläggande mänskliga behoven och hushållar med mänskliga och materiella resurser.

Fysisk planering är ett viktigt verktyg för att uppnå en hållbar utveckling. Planeringen styr markanvändningen. Ur ett miljöperspektiv kan det handla om att bygga så att påverkan på mark, vatten och luft minimeras, att man hushållar med naturresurser, kretsloppsanpassar samhällsbyggandet, bevarar och utvecklar områden med skyddsvärda natur- och kulturmiljöer samt använder mark till det som den bäst är lämpad för. Genom den översiktliga planeringen ska samhället och enskilda personer komma överens om hur mark och vatten ska användas i framtiden. Målet är att använda olika resurser till så att de ger störst långsiktig nytta. Det krävs alltid en genomtänkt avvägning mellan olika intressen.

0-alternativet

Genom avsaknad av vision skapas bristfälliga strukturer och helhetsgreppet riskerar att gå förlorat. Efterföljande beslut inom kommunkoncernen påverkas genom bristfällig styrning där marknaden ensam dominerar utvecklingen. Staten måste genom länsstyrelsen lägga ner mer tid på att i varje enskilt fall bevaka de nationella intressena. Den långsiktigt hållbara fysiska utvecklingen riskerar att gå förlorad då helhetsbild saknas och de små besluten styr. Att ta ställning och göra avvägningar mellan olika allmänna intressen försvåras då verktyg för att behandla fysiska strukturer och strategiska frågor (utbyggnadsriktningar, överordnad trafikstruktur, utvecklings- och bevarande områden) saknas. Näringslivsfrågor och utvecklingsfrågor kan på sikt komma att påverkas samt kan kommunens attraktivitet och förmåga att locka nya invånare och företag påverkas. Avsaknad av inriktning och styrning kan även upplevas som en intressant möjlighet av personer och företag som vill utveckla egna exploateringsprojekt med största möjliga frihet.

Planförslaget

Hållbar utveckling har varit ramen för utarbetande av planförslaget. För en tydlig gemensam målbild har fokus legat vid utformning av en tät framtida stadsstruktur. Ambitionen har varit att skapa en struktur som hjälper till att klara klimatmålen. Med en växande befolkning och ett näringsliv som domineras av industri, logistik och handel kommer mycket naturresurser att förbrukas. Systemvillkoren 1 – 3 uppfylls inte under överskådlig tid men Planförslaget förefaller ge bäst resurshushållning, framför allt med mark och energi för uppvärmning och transporter, men även med material för husbyggnad och infrastruktur. En satsning på återvinning av asfalt och fyllnadsmassor är en väsentlig hushållningsåtgärd i övrigt. Genom inriktningen eftersträvas en resurshushållande samhällsplanering som sparar mark och energi. Områden kan byggas ut med biobränslebaserad fjärrvärme, överkapacitet i befintlig infrastruktur kan användas av flera och orörda natur- och kulturområden behöver inte tas i anspråk för ny bebyggelse och infrastruktur. Strandskyddet, som ju bland annat finns för att värna allas möjlighet att röra sig till och längs med våra stränder, är viktigt att värna utifrån ett socialt perspektiv, jämlikhet och integration. Kontinuerlig uppföljning och kontroll är avgörande faktorer för att lyckas.

Klimatpåverkan förväntas minska något i alla alternativ, men bara i planförslaget tillräckligt mycket för att uppnå klimatstrategins mål och bidra till att klimatkonventionen uppfylls. Det blir avgörande att även andra

åtgärder vidtas för att väsentligt öka nyttjandet av kollektivtrafik och fortsätta minska energiförbrukningen i fastigheter. Genom förtätning kan mötesplatser och offentliga platser skapas. Barriäreffekter kan minskas genom att bygga samman stadsdelar. Ökat antal boenden i de centrala delarna kan öka trygghet, skapa underlag för service och ytterligare kollektivtrafiksatsningar. Kollektivtrafik, gående och cykel prioriteras vilket minskar energibehovet för lokala transporter och ger möjlighet till ökad fysisk aktivitet i vardagen. Förtätning av städerna innebär möjligheter att skapa en mer levande stadsmiljö, vilket bidrar till att åstadkomma attraktiva städer och på sikt högre markpriser. Det innebär också kortare transportvägar och möjlighet till bättre lönsamhet för kollektivtrafiken.

Mångfald i fråga om boende, arbetsplatser, kultur, handel, nöjen, utbildning kommer att krävas, vilket kan leda till öppenhet och tolerans. Ekonomisk utveckling nås genom att städerna växer genom ökad täthet och mångfald av människor, varor och tjänster. Stadens tillgänglighet är en viktig utvecklingsfaktor. Förtätning riskerar dock att stå i konflikt med målen om att öka arealen närbelägna grönområden i staden. Förtätning innebär också risk för förhöjda luftföroreningshalter, dels genom mer koncentrerad trafik, dels genom försämrade utvädring. Kulturmiljövärden kan riskeras vilket kräver att dessa skyddas och utvecklas vid förtätning. Kultur har stor betydelse för människor. Den skapar gemenskap, identitet, samhörighet och trygghet. Att bevara kulturmiljöer bidrar till att göra kommunen till en attraktiv stad att bo i och besöka. Intäkter via skatter och turism kan bli en följd av satsningar i kulturmiljöer. För att uppnå målet kan kommunala investeringar behöva göras i byggnader med kulturhistoriskt värde.

Trots ökade kontaktytor för möten mellan människor löser planförslaget i sig inte frågan om integration. Utsatta områden riskerar även här att gå miste om investeringar och att uppfattas som "dåliga" att bo i. Stora sociala skillnader kan finnas trots korta fysiska avstånd. I samtliga områden bör blandade upplåtelseformer eftersträvas. Särskilda satsningar inom kultur- och fritidsområdet kommer att behövas i utsatta stadsdelar. Det offentliga rummet bör utformas så att det inbjuder till delaktighet och ansvarstagande.

Attraktivt boende innebär att människor flyttar in och stannar kvar, vilket är viktigt för identitets känslan och kommunens ekonomi i form av skatteintäkter. Satsningar på att de äldre kan bo kvar länge i sitt eget boende kan innebära lättnader för vård och omsorg, genom minskat antal vårdplatser. Genom att blanda bebyggelse, verksamheter och service skapas fysiska möjligheter att minska avståndet mellan bostad, arbetsplatser, serviceinrättningar och fritidsaktiviteter. Detta ligger i linje med de kommunala, regionala och globala koldioxidmålen. En svårighet är att producera tillräckligt många nya välbyggda och trivsamma lägenheter till en kostnad som människor med låga inkomster klarar av.

Planförslaget innebär inte bara förtätning. Nyetablering av bebyggelse utmed kollektivtrafikförsörjda stråk och som komplettering i stora och små tätorter innebär liknande konflikter med olika intressen som i de andra alternativen, men i mindre omfattning. Om utredningsområdena som föreslås i översiktsplanen bebyggs, kan det i vissa fall innebära negativa miljökonsekvenser för klimat, biologisk mångfald, rekreation, kulturmiljö, landskapsbild, vattenkvalitet samt risk och säkerhet (främst översvämningrisk).

Exploateringarna ska dock föregås av utredningar för att noggrannare bedöma lämpligheten.

Spridd bebyggelse

Genom kommunens fysiska strukturer synliggörs samband mellan infrastruktur, bebyggelse och sociala förhållanden. Spridd bebyggelse leder till ökat bilberoende och längre och dyrare transporter. Risk finns för mer uttalad ekonomisk segregation. Kostnaderna för ledningar, vägar och annan infrastruktur blir större och de areella näringarna trycks bort från städerna och får minskad yta för odling och djurhållning.

Hållbar utveckling innebär att kommunen genom planering av dess fysiska struktur lägger grunden för livsmiljön för sina invånare. En bra livsmiljö påverkar hälsan. Därmed är samhällsplaneringen en viktig del i kommunens folkhälsoarbete. Den bidrar till att lägga grunden för ett jämlikt och jämställt samhälle samt skapar förutsättningar för att alla människor ska få en god livsmiljö och ett fungerande vardagsliv. Genom att verka för goda möjligheter till fysisk aktivitet skapas möjligheter för att minska den ojämlika hälsan. Genom den framtida stadsstrukturen kan förutsättningarna för hälsosamma levnadsvanor och fysisk rörelse skapas samtidigt som förutsättningarna för hur vi väljer att leva styrs av aspekter så som bildning, socioekonomisk bakgrund, könstillhörighet, attityder med mera. I alternativet spridd bebyggelse ökar resursförbrukningen av icke förnyelsebara resurser och resebehovet ökar. Handelns utveckling bygger på ökad rörlighet och egen bil och längre transporter. I detta alternativ stärks externhandeln medan centrumhandelns konkurrenskraft minskar.

I alternativet spridd bebyggelse kan det vara svårare att åstadkomma blandade upplåtelseformer. I tätorternas utkanter gäller efterfrågan mest egna hem, framförallt villor. För byggherren är det mest rationellt med enhetlighet. Tillgång till service- och kulturinrättningar, offentliga platser eller kommersiella anläggningar påverkas av tillgången till kommunikationer. Med ett mer utspritt bebyggelsemönster blir kollektivtrafikförsörjningen svårare och de flesta kommer att ha bilen som enda praktiska alternativ. Generellt bor höginkomsttagare mer segregerat än låginkomsttagare. Attraktiva bostadsområden som planeras för avgränsade målgrupper, till exempel i anslutning till golfbanor eller strandnära områden riskerar att motverka integration. Å andra sidan finns alltid ett behov av särskilt attraktiva och sannolikt dyra bostäder för personer som man tänker sig är gynnsamma för kommunen, t ex företagare som kan skapa arbetstillfällen. Man måste då tänka på att räkna in de attraktiva bostäder som redan finns eller kan skapas genom pågående omvandling, både i och utanför centralorterna.

Alternativet spridd bebyggelse kan begränsa möjligheten till ökad integration och riskera att lägga grund för fortsatt socioekonomisk och etnisk segregation om man inte mycket konsekvent kräver blandade bostadstyper och annan variation även i villadominerade bostadsområden. I alternativet spridd bebyggelse kan effekterna på naturmiljön innebära större fragmentering av livsmiljöer och förlust av ekologiska samband. Strandskyddet är lagfäst, men trycket mot stränderna blir större i detta alternativ, vilket gör att uppföljning och kontroll av hur strandskyddet tillämpas blir särskilt viktigt. För kulturmiljön kan äldre strukturer bli otydliga genom ny byggnation, men äldre hus kan också bli upprustade och få förnyad användning. Renodlade äldre sommarstugeområden försvinner allt mer genom omvandling i detta alternativ.

FOTO: Tätbyggd stadsmiljö

Det finns en potential att förtäta även i centrala Eskilstuna. Kvarteret Vulkanen (mitt i bilden) håller på att bebyggas 2012-13. Foto: Eskilstuna kommun

FOTO: Omvandling

Gamla industribyggnader kan omvandlas till kontor och undervisningslokaler. Upprustningen har möjliggjort att miljöfarliga ämnen kunnat avlägsnas ur mark och byggnader. Foto: Göran Jonsson

2. INLEDNING

2.1 Behov av miljöbedömning

För planer och program som upprättas och fastställs av en myndighet, ska en miljöbedömning göras, om genomförandet av planen eller programmet kan antas medföra betydande miljöpåverkan. En översiktsplan ska i princip alltid miljöbedömas då den ger förutsättningar för kommande tillstånd. Begreppet tillstånd ska inte tolkas snävt, exempelvis ingår även bygglov, marklov och dispenser.

En rapport, miljökonsekvensbeskrivning (MKB), ska upprättas i samband med miljöbedömningen. Rapporten följer översiktsplanens skeden och omarbetas successivt efter synpunkter och ändringar i översiktsplanedokumentationen fram till antagande.

2.2 Miljöbedömningens syfte och innehåll

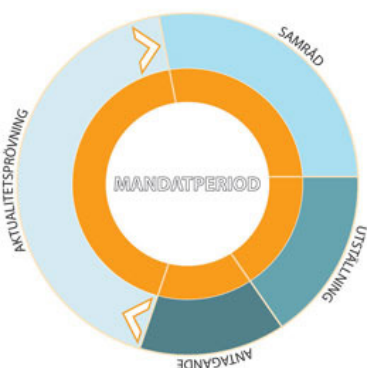
Syftet med att genomföra en miljöbedömning är att integrera miljöaspekter i planen så att en hållbar utveckling främjas. Vidare syftar processen till att ge allmänheten, organisationer, myndigheter och andra intressenter möjlighet att påverka planen.

Det är den betydande miljöpåverkan som översiktsplanens genomförande kan antas medföra som ska identifieras, beskrivas och bedömas. Innehållet i en MKB regleras i 6 kapitlet 12 § miljöbalken och i förordningen om miljökonsekvensbeskrivningar (1998:905).

3. UTGÅNGSPUNKTER OCH METOD

3.1 Genomförande av miljöbedömningen

Denna miljökonsekvensbeskrivning (MKB) behandlar förslag till reviderad översiktsplan för Eskilstuna kommun. Den gällande kommuntäckande översiktsplanen antogs år 2005 och innehåller en konsekvensbeskrivning av planförslaget. Enligt nya lagkrav (sedan ÖP 2005), Plan- och bygglagen och Miljöbalken, ska en MKB processas parallellt med planförslaget.

Rullande planering Källa: Boverket

Översiktsplanen antas medföra betydande miljöpåverkan. Planförslaget redovisar en avvägning mellan olika allmänna intressen. Dess innebörd och konsekvenser ska kunna utläsas i planhandlingarna. Miljökonsekvenserna redovisas enligt bestämmelserna i miljöbalken om miljöbedömningar. Syftet med konsekvensbeskrivningen är att förstärka översiktsplanens funktion som ett strategiskt beslutsunderlag. Innebörden av de olika alternativen kan då lättare förstås och diskuteras under den fortsatta planprocessen. Samrådsförslaget utarbetades mellan september år 2009 och april år 2011. Utställningsversionen utarbetades från september år 2011 till augusti år 2012. Antagandeverisionen mellan mars till juni år 2013.

MKB - inget statistiskt dokument

Arbetet med miljöbedömning har hittills skett dels i slutskedet av arbetet med samrådsversionen av översiktsplanen, dels under arbetet med utställningsversionen samt inför antagande. Ett förslag till avgränsning har diskuterats med Länsstyrelsen i Södermanlands län februari år 2011. Länsstyrelsens synpunkter gällande avgränsning finns att ta del av i protokoll (se bilaga A). Under samrådstiden bjöds angränsande kommuner in för att diskutera MKB-avgränsning och dess innehåll. Allmänheten har enligt miljöbalken möjlighet att delta och yttra sig när MKB genomförs. Ett antal diskussionsträffar har anordnats i samband med "Öppet hus-tillfällen" under samråd och utställning. MKB processen har löpt parallellt med processen kring förslag till reviderad översiktsplan.

Planförslaget med tillhörande miljöbedömning (utformad som MKB) har arbetats fram inom kommunkoncernen dels av arbetsgruppen för översiktsplanen och del av arbetsgruppen för MKB. Arbetsgruppen för MKB har bestått av översiktsplanerare, kommunbiolog, ekolog, miljöinspektör, landskapsarkitekt och antikvarie vilka har haft det huvudsakliga ansvaret för miljö- och konsekvensbedömningarna. Arbetet med miljökonsekvensbeskrivningen har bedrivits förutsättningslöst för att belysa konsekvenser och alternativ. MKB-processen ska utmynna i att identifiera, beskriva och ge underlag för en samlad bedömning av planförslagets direkta och indirekta effekter på miljön, hälsan och hushållningen med naturresurser.

3.1.1 Samråd

Under samrådet kom ett större antal synpunkter, främst på själva översiktsplanen, men även några på MKB. Alla förändringar i planförslaget kan påverka MKB, som därför modifierades de parallellt. Inkomna synpunkter behandlades i samrådsredogörelsen.

3.1.2 Utställning

Under utställningen kom ett större antal synpunkter, främst på själva översiktsplanen, och ett fåtal som direkt berörde MKB. Alla förändringar i planförslaget kan påverka MKB, som därför modifierats parallellt. Inkomna synpunkter behandlas kortfattat i utlåtandet. Inkomna synpunkter i sin helhet finns tillgängligt via stadsbyggnadsförvaltningen, planavdelningen.

3.2 Avgränsning

Syftet med avgränsningen av MKB är att koncentrera sig på de miljöfrågor som är mest relevanta för översiktsplanen. Avgränsningen gör MKB:n mer lättillgänglig och medverkar till att onödigt arbete undviks. Fokus ligger på den betydande miljöpåverkan som genomförande av översiktsplanen kan antas medföra. MKB:n avgränsas, geografiskt, sakligt och tidsmässigt.

3.2.1 Avgränsning i sak

I ett första skede görs en mer övergripande identifiering, beskrivning och bedömning av miljöpåverkan. Vid identifiering av tänkbara miljöeffekter har utgångspunkten varit översiktsplanens syfte och riktlinjer och lagkrav enligt MB och PBL. Synpunkter från samråd med länsstyrelsen 2011-02-11 har vävt in. Efter samråd och utställning har synpunkter från angränsande kommuner och övriga som yttrat sig, behandlats och i tillämpliga delar tagits med i utställningsversionen/antagandeverisionen. Översiktsplanens huvudsakliga miljöpåverkan avgränsades inom följande huvudområden:

- Naturmiljö
- Kulturmiljö
- Vattenmiljö
- Klimat och energi
- Hushållning med naturresurser
- Befolkning och människors hälsa

Då hållbar utveckling är ramen för kommunens arbete, utgår bedömningen från sociala, ekonomiska, ekologiska och kulturella aspekter.

3.2.2 Geografisk avgränsning

Avgränsning för Översiktsplanen för Eskilstuna kommun utgörs i huvudsak av kommunens administrativa gränser. För vissa frågor gäller dock ett globalt, nationellt och/eller regionalt perspektiv (inklusive grannkommuner).

3.2.3 Avgränsning i tid

Beskrivningar och påverkan, effekter och konsekvenser är gjorda utifrån nuläget om inget annat anges. Bedömningen sträcker sig till år 2030, vilket är översiktsplanens tidshorisont. Klimat- och energifrågor behandlas översiktligt, belyses i ett längre perspektiv – till år 2050 som är tidshorisont för kommunens klimatplan – och där så är möjligt ända till år 2100. Påverkan av dagens beslut och vägval sträcker sig i vissa fall 50 – 100 år framåt eller mer. Men osäkerheten om förutsättningarna ökar ju längre tid som avses.

3.2.4 Miljöaspekter som inte behandlas

Många miljöpåverkande verksamheter styrs inte av fysisk planering, tillstånd eller den kommunala offentliga sektorns direkta beslut i övrigt. Exempel är tillverkning och konsumtion av varor, många tjänster och fritidsresor. (Däremot kan de påverkas de av statlig skattepolitik, EU-regler, handelsavtal och dylikt.) Kommunen kan i begränsad omfattning påverka människors attityder genom till exempel

informationskampanjer. Men i miljöbedömningen behandlas bara sådana aspekter som den fysiska planeringen genom mark- och vattenanvändningen har rådighet över eller i vissa fall påverkar indirekt.

3.3 Metod för bedömning

I arbetet med miljöbedömningen används bland annat befintligt material om miljö, olika policydokument, lagar och regler. Till grund för att identifiera, beskriva och bedöma miljöpåverkan nyttjades även SWOT-analyser till viss del, samt geografiskt informationssystem (GIS) analyser och expertbedömningar.

Den betydande påverkan som kan uppstå, såväl positiv som negativ, bedöms och redovisas i text. Det är främst ekologiska/miljömässiga aspekter som behandlas i miljökonsekvensbeskrivningen men även andra hållbarhetsaspekter (ekonomiska, sociala och kulturella) behandlas till viss del.

3.4 Osäkerheter

Översiktsplanens strategiska karaktär innebär osäkerheter i bedömningarna och underlaget. Planen ska ses som vägledande för framtida beslut rörande mark- och vattenanvändning. Bedömningarna baseras på övergripande riktlinjer och på prognoser för till exempel befolkningstillväxt. Genomförbarheten av olika åtgärder måste hänskjutas till ett senare skede. Konsekvenser för enskilda mindre områden bedöms i samband med fördjupade översiktsplaner, planbesked, program och detaljplaner. I samband med dessa är det viktigt att konsekvensanalysen och behov av åtgärder som tas upp i denna miljöbedömning, följs upp.

4. BEDÖMNINGSGRUNDER

4.1 Övergripande bedömningsgrunder

Översiktsplanen utgår ifrån Eskilstuna kommuns vision. Visionen är vår ledstjärna fram till år 2020. En del visionen är att vi ska ta ansvar för en trygg och hållbar framtid. Visionen ska återspeglas i den fysiska planeringens inriktning, vilken utgår ifrån en hållbar utveckling.

I Brundtlandkommissionen, FN, 1987 (Vår gemensamma framtid) beskrivs att hållbar utveckling har tre ömsesidigt beroende dimensioner:

- ekologisk hållbarhet
- social hållbarhet
- ekonomisk hållbarhet

Sveriges nationella strategi för hållbar utveckling presenterades för första gången för riksdagen i mars 2002, Nationell strategi för hållbar utveckling.¹ Strategin hade två syften; att uppfylla det internationella åtagandet att presentera en strategi för hållbar utveckling till FN under 2002 samt att ge en avstämning och framåtblick angående arbetet med hållbar utveckling i Sverige. Strategin redovisade även hur arbetet med internationella processer för hållbar utveckling förankras nationellt. Strategin omfattade alla dimensioner av hållbar utveckling; miljömässiga, sociala – inklusive kulturella – och ekonomiska.

Fysisk planering ska användas som ett redskap för en hållbar utveckling genom att ta oss i riktning mot ett ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt hållbart Eskilstuna.

4.2 Miljökvalitetsmål

Regeringen har formulerat 16 nationella miljökvalitetsmål och ett 70-tal nationella delmål. Miljömålen ska, tillsammans med övriga nationella mål, vara vägledande för fysisk planering och samhällsbyggande.

De miljökvalitetsmål som har betydelse för Eskilstuna kommuns översiktsplan är markerade med fet stil nedan:

Begränsad klimatpåverkan (1)

Frisk luft (2)

Bara naturlig försurning (3)

Giftfri miljö (4)

Skyddande ozonskikt (5)

Säker strålmiljö (6)

Ingen övergödning (7)

Levande sjöar och vattendrag (8)

Grundvatten av god kvalitet (9)

Hav i balans samt levande kust och skärgård (10)

Myllrande våtmarker (11)

Levande skogar (12)

Ett rikt odlingslandskap (13)

Storslagen fjällmiljö (14)

God bebyggd miljö (15)

Ett rikt växt- och djurliv (16)

4.2.1 Miljökvalitetsnormer

För att nå våra uppsatta miljömål brukar miljökvalitetsnormer användas. Miljökvalitetsnormer finns i 5 kap miljöbalken och är ett styrmedel i det svenska miljöarbetet. En miljönorm anger den lägsta godtagbara miljökvalitet som miljön eller människor bedöms kunna tåla. Enligt 2 kapitlet i plan och bygglagen ska planläggning inte medverka till att miljökvalitetsnormer överträds och myndigheter, till exempel kommuner ska iakttä normerna både vid planering, tillstånd, godkännande och anmälningsärenden, föreskrifter och tillsyn.

4.2.2. Vattendirektivet

Vattenvården i Sverige och övriga EU-länder ska genom ny lagstiftning och nya arbetssätt ge en bättre vattenmiljö. EG:s ramdirektiv för vatten – vattendirektivet - trädde i kraft år 2000 och är för några år sedan införlivat i svensk lagstiftning. Förvaltningen av vatten förväntas nu ske med utgångspunkt från naturliga processer och gränser för vattnets flöde inom de olika avrinningsområdena. Målet är en god ekologisk status för samtliga ytvattenförekomster i kommunen senast år 2021 och god kemisk status år 2015. För grundvatten är målet god kvantitativ status och god kemisk status år 2015 för grundvatten i de tre stora åsarna Köpingsåsen, Strömsholmsåsen och Badelundaåsen inom kommunen. Det ska uppnås genom skyddsåtgärder och olika miljöåtgärder där statusen inte är god.

Ekologisk status utgår från förutsättningarna för växt- och djurlivet och utgör en sammanvägd bedömning av biologiska, fysikalisk-kemiska och hydromorfologiska förhållanden. Miljökvalitetsnormen innebär också att inga vattenförekomster får försämrats. Vattendirektivet omfattar alla typer av ytvatten (sjöar, myrar, vattendrag och kustvatten) och grundvatten. Fysisk planering har stor påverkan på vattnet och ska ske med hänsyn till vattenförekomsterna som resurs och livsmiljö. Om nybebyggelse tillkommer får den inte bidra till försämrad kvalitet. För att uppnå den tidsatta normen krävs också förbättring genom att en miljösäker och kretsloppsbasead hantering av avloppsvatten inklusive dagvatten ordnas där det finns brister idag, att grundvattenförekomster skyddas och brukas hållbart, att sjöar, våtmarker och stränder ska behandlas som värdefulla ekosystem, till exempel när det gäller fråga om tillstånd för arbeten som ger förändring av strandlinjer, bottenförhållanden, vattenflöden och vandringsvägar.

FOTO: Stadens vattenlandskap

Eskilstunaån tar idag med sig förorenat dagvatten på sin väg genom Eskilstuna stad. Att uppnå badkvalitet nedströms tätorten är ett mål antaget i vattenplanen
Foto: Göran Jonsson

4.3 Landskapskonventionen

Genom att ratificera landskapskonventionen åtar Sverige sig att skydda, förvalta och planera vårt landskap i enlighet med konventionens intentioner. Detta innebär bland annat att vi ska:

Erkänna landskapets betydelse i den egna lagstiftningen, öka medvetenheten om landskapets värde och betydelse i det civila samhället, i privata organisationer och hos offentliga myndigheter främja delaktighet i beslut och processer som rör landskapet lokalt och regionalt, utveckla en helhetssyn på landskapets värden och hållbar förvaltning av dessa, utbyta kunskap och delta i europeiska samarbeten om frågor som rör landskapet. Landskapets värden är mångfasetterade och gäller estetik, klimat, geologi, hydrologi, meteorologi, biologi, kulturmiljö, sociologi, resurshushållning och ekonomi.

4.4 Folkhälsomål

Det finns elva nationella folkhälsomål. Det övergripande målet för folkhälsa är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Folkhälsa handlar om allt från individens egna val och vanor till strukturella faktorer som yttre miljöer och demokratiska rättigheter i samhället. De elva målen är:

- Delaktighet och inflytande i samhället (1)
- Ekonomiska och sociala förutsättningar (2)
- Barn och ungas uppväxtvillkor (3)
- Hälsa i arbetslivet (4)
- Miljöer och produkter (5)
- Hälsofrämjande hälso- och sjukvård (6)
- Skydd mot smittspridning (7)
- Sexualitet och reproduktiv hälsa (8)
- Fysisk aktivitet (9)
- Matvanor och livsmedel (10)
- Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel (11).

De nationella folkhälsomålen är inte nivåsatta, utan ska ange en inriktning och ses som instrument för analys, uppföljning och styrning av folkhälsarbetet.

I arbetet med miljöbedömning för översiktsplanen bedöms att det är folkhälsomål 1, 2, 3 och 5 berörs, där 5 i huvudsak behandlas under miljökonsekvenser i detta dokument. Även mål 9 berörs då översiktsplanen kan ge strukturella förutsättningar för fysisk aktivitet. De nationella folkhälsomålen har liksom miljömålen utvecklats vidare på lokal nivå i dokumenten Politik för hållbar utveckling med miljö- och folkhälsomål som antogs av fullmäktige år 2002. En uppföljning av de lokala målen gjordes år 2006 av Inregia AB.

4.5 Barnperspektiv

Barnkonventionen antogs av FN:s generalförsamling 1989. Den innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Det finns fyra grundläggande principer som alltid ska beaktas när det handlar om frågor som rör barn:

- att alla barn har samma rättigheter och lika värde (*artikel 2*)
- att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut (*artikel 3*)
- att alla barn har rätt till liv och utveckling (*artikel 6*)
- att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad (*artikel 12*)

I miljöbedömningen beaktas barnperspektivet i samband med bedömningen genom att lyfta aspekter som trygg uppväxtmiljö, tillgång till lekmiljöer och grönområden. Tillgängligheten mellan skola, bostad och fritidsaktiviteter vägs in i bedömning om planförslaget främjar en hållbar utveckling ur barnens perspektiv.

SE Del 1 Utgångspunkter: Barnkonventionen

4.6 Jämställdhet

Målet för den nationella jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. En förutsättning för att kunna uppnå detta är att kvinnor och män har samma

rättigheter, möjligheter och skyldigheter inom livets alla områden. Den nationella jämställdhetspolitiken är vägledande för det lokala arbetet med jämställdhet där ett jämställt Eskilstuna är ett strategiskt mål. Utformningen av den fysiska miljön kan påverka kvinnor och mäns livsmönster på olika sätt.

4.7 Integration

Eskilstuna kommun arbetar brett och aktivt för att skapa förutsättningar för integration av alla kommuninvånare. Medborgarna ska ha lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter oavsett kön, socioekonomisk och etnisk eller kulturell tillhörighet. Med utgångspunkt i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna gäller lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för alla oavsett bakgrund. Målet är att skapa en samhällsgemenskap med mångfald som grund. En god samhällsutveckling blir bara möjlig om den kännetecknas av ömsesidig respekt för olikheter inom de gränser som följer av våra grundläggande demokratiska värderingar. Integrationspolitiken omfattar frågor om allas lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett etnisk och kulturell bakgrund och bostadsort.

4.8 Riksintressen

Riksintressen skyddas av miljöbalken. I 1 kapitlet 1 § miljöbalken fastställs att lagen ska tillämpas så att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas.

Mark- och vattenområden som har betydelse för yrkesfisket eller för vattenbruk ska, enligt 3 kapitlet 5 § miljöbalken, så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Mälaren och Hjälmarens är av riksintresse för yrkesfisket i Eskilstuna kommun.

I 3 kapitlet 6 § miljöbalken framgår att områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. I Eskilstuna kommun finns 18 områden, varav två är delade på två delområden, utpekade som riksintresse för naturvården och 13 områden som riksintresse för kulturmiljövården. Sundbyholm, Sundbyholmsarkipelagen samt Hjälmarens och Hjälmarenskanal är utpekade som av riksintresse för friluftslivet. Tredje kapitlet 8 § miljöbalken anger att mark- och vattenområden som är särskilt lämpliga för anläggningar för industriell produktion, energiproduktion, energidistribution, kommunikationer, vattenförsörjning eller avfallshantering ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av sådana anläggningar. I Eskilstuna kommun finns 2013 två områden utpekade för vindbruk. Revidering av riksintresset för vindbruk kommer ske på sikt. Farleden som går genom kommunen i Mälaren är av riksintresse. Vad gäller vägnätet är E20 och vägarna 56 och 53 av riksintresse. Folkesta kombiterminal, järnvägsstationen tillsammans med järnvägsspåren är av riksintresse, samt så finns ett riksintresse för flyg (hindersfri zon), som går ut över Mälaren.

I kommunen finns 26 Natura 2000-områden vilka klassas som riksintressen enligt 4 kapitlet miljöbalken. Enligt 4 kapitlet 8 § miljöbalken får en användning av mark och vatten som kan komma att påverka ett Natura 2000-område endast äga rum om tillstånd har lämnats.

Inom Mälaren med öar och strandområden som klassas som riksintresse, ska turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön enligt 4 kapitlet 2 § miljöbalken. I översiktsplanen redovisas – liksom i förra Öp 2005 – en modifierad avgränsning av detta riksintresse som kommunen står bakom. Ändringen bygger på en utredning som länsstyrelsen lät göra 2004. För att genomföra ändringen krävs dock riksdagsbeslut.

5. ALTERNATIV

5.1 Utveckling som är gemensam för två eller alla tre alternativen

Befolkningen förväntas öka med 500 - 600 personer per år, vilket innebär att det år 2015-2020 kommer att bo drygt 100 000 innevånare i kommunen. Därmed behövs en planberedskap på 300-400 bostäder årligen.

En generell utveckling i det svenska samhället mot minskade utsläpp per capita av klimatpåverkande gaser och energieffektivisering i Sverige, kan förväntas på grund av lagstiftning, miljöavgifter, högre energipris och ny teknik. En ökande del av utsläppen sker tyvärr dock i tillväxtländer när de varor vi förbrukar tillverkas och transporteras hit. Detta måste synliggöras och leda till åtgärder på nationell och internationell nivå om vår klimatpolitik ska vara meningsfull.

I alla de tre alternativen nedan planerar kommunen för att logistikverksamheten ska byggas ut, på kortare sikt vid Folkesta kombiterminal och Eskilstuna logistikpark i Kjula och på lång sikt med ett nytt järnvägsstråk väster om Eskilstuna stad och en ny bangård vid Gunnarskäl. En logistiksatsning medför ökad miljöpåverkan i vår kommun och inverkar på hushållningen med naturresurser som mark och energi, vilket belyses nedan under konsekvenser. I ett nationellt eller globalt perspektiv förväntas dock långsiktiga järnvägsbaserade logistiksatsningar vara energieffektiva och gynnsamma för klimatet, miljön, resurshushållningen och samhällsekonomin, men detta är svårt att verifiera.

I de två utbyggnadsalternativen föreslås en ny järnvägsdragning för godståg utmed Västerleden (infrastrukturkorridor) och en ny bangård vid Gunnarskäl. Trots samlokalisering med väg uppkommer inte obetydlig negativ miljöpåverkan samtidigt som Eskilstuna centralt skulle avlastas buller, risker och vissa barriäreffekter (plankorsningar). Dessa effekters omfattning beror bland annat på om järnvägstrafiken kommer att öka mycket i framtiden. Med ett nytt spår skulle mark frigöras för annat ändamål vid befintlig bangård i Gredby. Förverkligande av en eventuell framtida infrastrukturkorridor ligger sannolikt långt framåt i tiden, p.g.a. sin omfattning och behovet av statlig finansiering. Trafikverket måste göra en förstudie med flera lokaliseringalternativ innan konsekvenserna kan bedömas fullt ut.

I alla tre alternativen ska tillgång till tätortsnära gröna områden med bra kvalitet för barn, äldre, rörelsehindrade och andra grupper vara fortsatt god eller förbättras enligt Grönstrukturplanen och Naturvårdsplanen. Syftet är att gynna folkhälsan genom att stimulera till avkoppling, motion och andra utomhusaktiviteter. Boendemiljöer nära grönområden har visat sig vara mer attraktiva och möjligheten att motionera i skog och mark har betydelse vid val av bostadsort.

Hanteringen och skyddet av vattenförekomster ska förbättras enligt Vattenplanen och Vattendirektivet. Försämring av vattenförekomster tillåts inte, men detta kräver uppföljning för att säkerställas. Fortsatta åtgärder för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden ska genomföras enligt Naturvårdsplanen och Vattenplanen som revideras 2013/2014.

5.2 Nollalternativ

En miljökonsekvensbeskrivning ska innehålla ett så kallat nollalternativ. Enligt Miljöbalken är nollalternativet "en beskrivning av miljöförhållandena och miljöns sannolika utveckling om planen, programmet eller ändringen inte genomförs". Miljöbedömningen av nollalternativet gäller alltså sådan miljöpåverkan som kan förväntas om åtaganden och förhållningssätt i planen inte genomförs. Nollalternativet utgår från en fortsatt utbyggnad enligt den nuvarande översiktsplanen (2005) med tillhörande fördjupade översiktsplaner för

Mälarstranden (2005) och Stadsbygden (2005) samt baseras på 12 stycken mål för översiktlig planering (2003). Dessa dokument blir allt mer inaktuella och tillämpas därför allt mindre.

Nollalternativet bedöms få följande konsekvenser: Etablering av nya bostäder sker i anslutning till befintliga planområden i form av komplettering och inom kommunen minskar planberedskapen och den långsiktiga styrningen när översiktsplanen inte förnyas. Med bristande vägledning förbises helhetsbilden vilket kan motverka långsiktigt hållbar mark- och vattenanvändning. Fler beslut fattas ad hoc utifrån det enskilda fallet. Alternativet saknar en strävan efter en blandning av byggnadstyper och upplåtelseformer. Gröna kilar och områden med värden för rekreation, natur- och kulturmiljö värnas inte konsekvent, vilket leder till fragmentering och gör grönområdena mindre funktionella. Etablering av nya verksamheter (industri/handel/logistik) sker i anslutning till befintliga planområden för industri/handel samt på jordbruksmark. Nya vägar och gator samt gång- och cykelvägar utbyggs enligt ÖP 2005 och utbyggnadstakten avtar sedan. Intresset för att följa upp översiktsplanens intentioner minskar med tiden. (Ingen samlad uppföljning har skett sedan antagande 2005).

Genom avsaknad av planberedskap förstärks den utspridda bebyggelsen på platser som inte är kollektivtrafikförsörjda med långa avstånd till service och målpunkter. Fortsatt omvandling av fritidshusområden till permanentboenden och etablering av nya villor i städernas och tätorternas utkanter samt på landsbygden utan samband med kollektiva trafikleder, genererar ökat transportbehov med bil, vilket ökar privatbilismen.

Infrastruktursatsningar krävs, till exempel nya/förbättrade vägar och gator för tillkommande perifer bebyggelse och genom en fortsatt omvandling av fritidshusområden till åretruntbostäder. I 0-alternativet tar Eskilstuna kommun inte ställning till utpekade riksintresseområden för vindbruk. Risk finns att kommunens mark och vatten inte nyttjas på ett effektivt sätt då lokaliseringar avgörs i de enskilda fallen och saknar helhetssyn. Annan exploatering kan riskera att försvåra vindkraftsutbyggnad.

5.3 Planförslaget

Huvudalternativet ska spegla en trolig utveckling om det aktuella planförslaget genomförs. Det bedöms innebära följande; Sammanhållna städer i kommunen skapas genom förtätning och stärkta stadscentra. Förtätningen ska ske främst inom en 5 km radie från Eskilstuna centrala del och 1,5 km från Torshälla centrala del. Förtätning syftar till någon form av nybyggnation inom befintlig bebyggelse. Förtätningen innebär olika typer av nybyggnation; vertikal förtätning, längs med onödigt breda gaturum, på lucktomter, impedimentmark, markparkeringar, industrimark mm. Förtätning kan också ske genom om- och tillbyggnad av befintliga byggnader. Förtätning kombineras med en strävan efter blandning av byggnadstyper och upplåtelseformer.

Utanför städerna sker komplettering av bostäder på lämpliga platser längs med kollektivtrafikförsörjda stråk. Bostäder tillkommer inom gångavstånd från kollektivtrafikknutpunkt längs stråken. Stråken är försörjda med ledningar för vatten och avlopp. En viss nybyggnation kan ske i strategiska lägen för att komplettera befintlig bebyggelse och möjliggöra gemensamma anläggningar och för att möta behov av lokaler och bostäder hos företag på landet.

FOTO: Kulturmiljöer ska bevaras

Mora by nära Sundbyholm har höga kulturmiljövärden både när det gäller byggnader och bebyggelsestrukturen (gårdarna utgör en sammanhållen by). Foto: Eskilstuna kommun

Karta befolkningstäthet

Befolkningen är koncentrerad till städerna, mindre tätorter samt till de äldre vägstråken. Karta: Kart- och GIS-avdelningen

Förtättningsstrategin ses främst ur ett hållbarhetsperspektiv; en sammanhållen och resurseffektiv bebyggelsestruktur, skapar underlag för kollektivtrafik, nyttjar befintliga anläggningar för vatten och avlopp, minskar avståndet till daglig service och målpunkter, men bidrar även till att skapa socialt och miljömässigt hållbara boendemiljöer. Livet i staden ska vara bekvämt för människor utan bil. Förtätningensalternativet ger förutsättningar att bygga en blandstad och gynna integration. Det innebär hushållning med mark och ger därför också en bättre beredskap för framtida befolkningstillväxt. En tät struktur ställer högre krav på estetik, funktionalitet och miljömässig kvalitet. Genom att det skapas en sammanhängande stadsbygd med blandade funktioner och miljöer och fler boende per ytenhet, blir välbelägna parker och bostadsnära grönområden ännu viktigare delar i den urbana miljön, inte minst för barn och äldre.

I städerna Eskilstuna och Torshälla finns förutsättning för förtätning utan att grönområden med särskilda värden tas i anspråk. En radie på 3 km respektive 1,5 km täcker in huvuddelen av stadsbebyggelsen i Eskilstuna respektive Torshälla.

Baksidan av våra städers industrihistoriska arv med dominerande metallindustri, är stora ytor med förorenad mark. Det förekommer inom städerna ett antal förorenade avrivna lucktomter som på grund av den väntade saneringskostnaden inte nyttjas för specifikt ändamål eller nyttjas för markparkeringar. Onödigt breda gaturum och luckor mellan stadsdelar har pekats ut liksom tidigare industrimark, som platser där förtätning lämpar sig. Längs med kollektivtrafikförsörjda stråk bör bebyggelse ske som komplettering till befintlig bebyggelse. Handeln utvecklas i Eskilstuna innerstad, Tuna Park och vid Skiftinge. Gredby bangård kan på sikt nyttjas för annat ändamål till exempel grönytor, bostäder och verksamheter, förutsatt att rangering, verkstäder och upplag för järnvägen flyttas till Gunnarsskäl, vilket dock kräver stora investeringar och kan ta lång tid. I planförslaget tar Eskilstuna kommun ställning till utpekade riksintresseområden för vindbruk och vindkraft lokaliseras i första hand till områden där det finns få motstående intressen. Utgångspunkt för etablering av vindkraft inom kommunen är intentionerna i planförslagets ställningstaganden.

5.4 Spridd bebyggelse

Detta alternativ innebär att kommunen tillåter bebyggelse där det är billigast och enklast att bygga och planerna möter så lite motstånd och svårigheter som möjligt. Ny bostadsbebyggelse tillkommer främst i form av villor som byggs på tidigare oexploaterad skogs- och jordbruksmark runt Eskilstuna och Torshälla. En mindre del består av flerfamiljshus och verksamhetslokaler i städerna. I städernas centrala delar kommer det finnas kvar obebyggda tomter som används till parkeringar, tillfälliga uppställningsplatser och oplanerade grönområden på impedimentmark. Omvandlingen längs med Mälarstranden från fritidsområden till permanentboende fortsätter och områdena bildar nya tätorter med mer urban karaktär (större hus, mindre vegetation, högre standard på gator och vägar, inklusive belysning).

Ökad nybyggnation av bostäder – huvudsakligen villor men även enstaka radhus och flerfamiljshus - sker i de mindre tätorterna, som därigenom kan behålla stor del av nuvarande serviceutbud. Nybyggnation av bostäder ökar på landsbygden, varav huvuddelen i anslutning till gårdar och befintliga byar, men även i nya natursköna lägen. Sysselsättning och service kommer dock mest finnas i städerna. Vägar, gator och parkeringsplatser måste förbättras med prioritering av säkerhet och kapacitet, eftersom privatbilismen ökar då resorna till jobbet blir längre och närhet till kollektivtrafik ofta saknas.

Genom att befolkningen på landsbygden ökar, måste i många fall enskilda vatten- och avloppslösningar anläggas. Viss service etableras mer spritt över kommunens yta, samtidigt som de boende på landsbygd och tätorter huvudsakligen tar sig till städerna för skola, barnomsorg, sjukvård och kulturevenemang.

Handeln fortsätter att utvecklas mot större enheter med extern- och/eller halvextern lokalisering. Vistelsemiljöerna nära bostaden blir generösare till ytan för många, samtidigt blir det längre avstånd till olika funktioner, som service.

Genom att acceptera att en del av nybyggnationen av bostäder sker utanför tätorter kan kommunen erbjuda fler attraktiva boendemiljöer till konkurrenskraftiga priser till nya Eskilstunabor. Utanför tätort erbjuds större möjligheter att utöva ytkrävande hobbies nära hemmet. Odlingslandskapnära tätorter förlorar sin identitet vid omfattande byggnation, men längre ut på landet kan viss komplettering med nya bostäder istället bidra till att landskapet hålls öppet.

Behovet av fritidshus är något mindre än i huvudalternativet, när flera kan bosätta sig permanent utanför tätorterna. I alternativet spridd bebyggelse kan fler bostäder på landsbygden innebära mindre utrymme för vindkraftsutbyggnad på sikt.

5.5 Påverkan av yttre faktorer

Kommunerna har så kallat planmonopol, men bebyggelseutvecklingen påverkas inte bara av kommunpolitikernas och befolkningens vilja som den uttrycks i översiktsplanen, utan även av händelser ute i världen, ekonomisk konjunktur, befolkningsutveckling, tillgången på jobb, marknaden för bostäder och verksamhetslokaler, energipriser, utvecklingen i grannkommuner, statens satsning på den nationella infrastrukturen, förändringar i mark-ägarstruktur, utvecklingen i jord- och skogsbruket i EU-perspektiv samt regionförstoring. Andra osäkerheter är möjligheten att finansiera marksanering, vindkraftsutbyggnad, klimatåtgärder, regionala infrastrukturinvesteringar och satsningar på natur- och vattenvård med externa bidrag. Utvecklingen påverkas även i viss mån av andra myndigheters bedömning när det gäller inverkan på kulturmiljö, naturmiljö, olika riksintressen och Natura-2000-områden med mera.

FOTO: Ärla tätort

Ärla är en av flera mindre tätorter runt Eskilstuna. Där finns olika bostadstyper med dominans av villor och nod med skola och butik samt kyrka och idrottsplaner. Det är nära till natur och lantbruk. De flesta hushåll har bil samtidigt som det finns kollektivtrafik till Eskilstuna stad. En tätort är ett tätbebyggt område med minst 200 invånare där avståndet mellan husen är mindre än 200 meter. Foto: Eskilstuna kommun

6. MILJÖKONSEKVENSER

6.1 Naturmiljö

6.1.1 Nuläge och förutsättningar

Eskilstuna kommun har en varierad natur med bland annat större jordbrukslätter mot Mälaren och på det högre belägna Mälarmården finns de större sammanhängande skogsområdena. Det som är karaktäristiskt för kommunen, liksom för hela länet, är sprickdalslandskapet, vilket ger en rik och varierad natur. I och kring tätorten Eskilstuna finns större friluftsområden skyddade som naturreservat, Vilsta, Årby och Kronskogen-Stenby äng. I de mer urbana miljöerna utgörs naturvärdena främst av olika typer av trädmiljöer. I parker och på kyrkogårdar finns skyddsvärda träd som hyser hög biologisk mångfald i och med att de utgör en värdefull livsmiljö för flera hotade arter.

Sundbyholmsarkipelagen och Sörfjärden ingår i ett Ramsarområde, Askövik-Sörfjärden. Ramsarkonventionen är en global naturvårdskonvention om att bevara våtmarker och vattenmiljöer, samt att nyttja dem på ett hållbart sätt. Konventionen har som mål att bevara de speciella biologiska värden som finns i grunda, vegetationsrika områden och lära ut att vi ska hushålla med dem. Ett åtagande, enligt konventionen, är att inkludera bevarandet av våtmarker vid planering av mark- och vattenanvändning.

I kommunen finns följande riksintressen, enligt 3 kapitlet 6 § miljöbalken, för naturvärden: Pommern, Tovhulta stormosse, Skogstorp (vid Hjälmaresund), Åstorp-Magda, Hälleforsgången, Lista, Hagbyån, Hedtorp-Grindstugan, Högstensmon-Rinkestamon, Hedmossen, Eklången-Bårsten-Träskaten, Skirkällan, Ekorneberg, Lindholm-Lerböle, Sörfjärden, Kjula källa, Sofiebergsåsen och Sundbyholmsarkipelagen.

I kommunen finns 26 Natura 2000-områden, vilka är klassade som riksintressen enligt 4 kapitlet miljöbalken. Av de 26 är 8 skyddade som naturreservat enligt miljöbalken. Alla åtgärder som kan skada naturmiljön i Natura 2000-området på ett betydande sätt är tillståndspliktiga. Det gäller även om verksamheten sker utanför området.

I kommunen finns det 19 naturreservat, av vilka 5 är kommunalt bildade. Tillsammans utgör de en areal om cirka 6 100 hektar, varav kommunen själv förvaltar c:a 1500 hektar.

Naturminnen är enstaka objekt som skyddats enligt miljöbalken. I kommunen är de 6 till antal och utgörs av flyttblock och enskilda, märkliga träd som företrädesvis skyddats genom äldre beslut. (Idag är det framförallt områden som skyddas som reservat eller skyddsområden).

Generellt strandskydd råder vid sjöar och vattendrag inom 100 meter från stranden på land och i vattenområdet. Utvidgat strandskydd, upp till 300 meter, är beslutat av länsstyrelsen 2011 för delar utmed Mälaren.

Många växt- och djurarter är hotade eller har en negativ utveckling. I stor utsträckning hotas arterna genom att naturtyper förändras eller försvinner. Eftersom olika arter kan vara allt från hänsynskrävande eller minskande till akut hotade eller utrotade ur landet, används beteckningen rödlistade arter med hänvisning till en officiell lista – den så kallade rödlistan. Rödlistan beskriver hur situationen är för olika arter och vilken risk det finns för att de ska dö ut. Läget för varje art på rödlistan placeras den i en viss hotkategori. Även om många av de hotade arterna återfinns i skyddade områden så är de i Eskilstuna kommun relativt väl spridda i hela kommunen. Deras livsmiljöer är därför i allmänhet inte skyddade.

Av våra djur, växter och svampar riskerar cirka fem procent att dö ut i Sverige. För att stoppa denna negativa trend pågår – förutom förbättrat områdesskydd - ett arbete med att ta fram och genomföra åtgärdsprogram för ett stort antal hotade arter. I Södermanlands län berörs cirka 80 arter, bland annat havsörn, mosippa, bibagge, trumgräshoppa och svartfläckig blåvinge.

6.1.2 Översiktsplanens ställningstaganden Natur

SE Del 2 Grunddrag mark och vattenanvändning: Natur

6.1.3 Nollalternativ

Påverkan av utbyggnaden av logistikverksamheten med sammanhängande infrastrukturutbyggnad är omfattande, men den är i princip den samma som beskrivs för huvudalternativet.

Fortsatt tillväxt av nya utspridda bostadshus och perifera bebyggelseområden inklusive ny infrastruktur, tar naturmark och artrik kulturmark i anspråk. Bryn är värdefulla för arter, men också attraktiva lägen för bebyggelse. Höga naturvärden undantas normalt, men påverkan sker på landskapsnivå, vilket är svårare att motverka: barriäreffekter ger fragmentering och förlust av biologiska samband. På landskapsnivå kan omfattande nyexploatering helt ändra landskapsbilden, medan enstaka nyetableringar kan bidra till att landskap hålls öppna, men också skada artrika småbiotoper som saknar biotopskydd.

6.1.4 Planförslaget

Det förslag till översiktsplan som presenteras innebär tätare bebyggelsestruktur, genom förtätning i städerna och att i huvudsak ny bebyggelse i övrigt tillkommer i småorter i kollektivtrafikförsedda stråk där ny bebyggelse ansluter till befintlig. Påverkan av föreslagna utvecklingsområden för bostäder och verksamheter kan komma i konflikt med både växt- och djurliv (se nedan). Speciellt känsliga är de rödlistade arterna, särskilt som kunskapen om deras förekomst är begränsad. Negativa konsekvenser för mångfalden av arter kan komma att uppstå genom förlust och fragmentering av biotoper.

Många av byggprojekten som nämns nedan är gemensamma med alternativet Spridd bebyggelse, men behandlas av praktiska skäl här.

Föreslagen dragning av planerad järnvägskorridor för gods utmed Västerleden (infrastrukturkorridor) medför intrång i natur- och kulturmiljöer på flera ställen och innebär att ekologiska spridningssamband för många arter kommer att påverkas negativt - barriäreffekt. Det gäller både barrskogs- och lövskogsarter och organismer knutna till öppna landskap. Möjliga alternativa dragningar längre väster ut innebär även de stor, i vissa fall större, påverkan på växt- och djurliv. Särskild utredningar av detta finns. Ett järnvägsspår utmed Västerleden (infrastrukturkorridor) ger påverkan på nyckelbiotoper och lokaler för rödlistade arter vid Kälbyravinen, Kalkberget, Naturreservatet Kronskogen-Stenby äng, Ekeby naturbetesmark samt Borsöknabäcken.

Förlust av biotoper, biotopomvandling, fragmentering av biotoper och landskap, ändrade spridningsförhållanden, barriäreffekt, störningar i form av buller och ljus samt trafikdödade djur är sannolika effekter. Omfattning av påverkan beror på utformning. Ekodukter kan till exempel minska barriäreffekterna.

Eskilstuna logistikpark i Kjula som redan är detaljplanerad och delvis utbyggd gränsar mot Natura 2000-området Ekorneberg (habitatdirektivet). Verksamheter i området (lika i alla tre alternativ) kan beroende på utformning komma att påverka området på ett betydande sätt genom bland annat störningar på arter. I

området kring flygplatsen finns även rödlistade arter som exempelvis skogsklocka, ryl, knärot och späd hårgräsmossa. Vid Gunnarskäl där utredning av logistikområde anges, finns rödlistade arter samt värdefulla brynmiljöer.

Vindbruk innebär påverkan på naturmiljön från etablering av vindkraft, till exempel av anläggningsarbeten vid byggandet av och vägar till verken. Anläggningsarbetena innebär bland annat nybyggnation av vägar, anläggning av vändplatser, schaktning samt byggnation av transformatorhus, kraftledningar förutom själva vindkraftverken. Den fysiska påverkan kan exempelvis medföra ändringar i de hydrologiska förhållandena, vilket vissa naturvärden kan vara mycket känsliga för.

Vad gäller vindkraftens påverkan på djurlivet är det främst fåglar och fladdermöss som berörs, vilket undersökts av forskare*. Fladdermössen söker sig till vindkraftverk för födosök då insekter gärna samlas kring verken, varvid fladdermössen utsätts för kollisionsrisk. Bland fåglarna är det särskilt stora och långlivade rovfåglar med glesa populationer som kan drabbas. Vindkraftverk i eller nära vattnet vid Näshultasjön eller i södra delen av Östra Hjälmarens eller dess strandskog (ingår i utpekade riksintresseområden) skulle med stor sannolikhet utgöra en risk för känsliga arter, framförallt havsörn och fiskgjuse, men troligen även storlom. Varje individ av dessa arter kan ha betydelse för den lokala populationen.

Ett antal utredningsområden för nya bostäder finns med i planförslaget. Kommande utredningar får bedöma om platserna är i alla avseenden lämpliga för bebyggelse och vilka miljökonsekvenser det skulle innebära att de bebyggs. Områdena är huvudsakligen lokaliserade i städerna, tätorter och noder samt längs de utpekade primära och sekundära kollektivtrafikförsörjda stråken. Nya bostäder i Rosslinge enligt planförslaget, skulle kunna vara negativt för det artrika och omväxlande landskapet på platsen, beroende på exploaterings omfattning. Bebyggelse i kvarteret Redaren i Torshälla skulle kunna vara negativt för biologiska värden och rekreation, eftersom området är strandnära, grönt, vildvuxet och strövvänligt. Området eller del av det, skulle med lämplig skötsel kunna få högre biologiska värden än idag. Bebyggelse i Skogstorp mellan Eskilstunaån och järnvägsspåret nära Alfa Laval skulle kunna vara negativt för stora solitära ädellövträd och artrikedom av lövskogsarter samt framtida närrekreation vid ån. Det omfattas i sin helhet av strandskydd och närmast järnvägen skyddsområde för farligt gods. Platsen bedöms ha höga biologiska värden enligt Grönstrukturplanen 2006.

Omfattande ny bostadsbebyggelse i bryn och på åkermark i Österbyområdet i Näshulta skulle försvåra jordbruket och därmed möjligheten att hålla landskapet öppet, samtidigt som värdefulla naturmiljöer skulle förlora sitt sammanhang och landskapsbilden förändras från variationsrikt kulturlandskap till utspritt bostadsområde.

FOTO: Natur med höga naturvärden

Tillgång till oexploaterade stränder är väsentlig för den biologiska mångfalden (artrikedom av växter och djur) och för friluftslivet. Många stränder har blivit otillgängliga för människor på grund av bebyggelse eller igenväxtning.

Foto: Camilla Åhrlund

6.1.5 Spridd bebyggelse

Konsekvenserna av föreslagna utbyggnadsområden utanför tätorter samt av utbyggnaden av logistikverksamheterna i Kjula, Folkesta och på lång sikt i Gunnarskäl kopplat till nytt godsspår utmed Västerleden (infrastrukturkorridor) samt vindkraftutbyggnad är de samma som i huvudalternativet.

Ny bostads- och annan bebyggelse på biologiskt aktiv mark påverkar arter, miljöer och ekologiska funktioner som beskrivs under nollalternativet. I alternativet spridd bebyggelse kan effekterna på naturmiljön förväntas bli större än i nollalternativet, eftersom gles bebyggelse uppmuntras. Bryn och större åkerholmar påverkas särskilt. Långtgående omvandling av fritidsområden påverkar naturvärdena där och särskilt vid stränder nära bebyggelse i områdena. Ny bebyggelse i städernas periferi placeras i tätortsnära skogsområden eller jordbruksmark som inte längre brukas, men som ofta innehåller naturvärden.

I alla alternativ, men mest uttalat i detta, kan man förvänta en förlust av livsmiljöer och biologisk mångfald på grund av urbanisering och utbredning av bebyggelse och vägar.

6.1.6 Förslag till åtgärder vid kommande planering

Påverkan på Natura 2000-områden kan komma att kräva tillstånd enligt 7 kapitlet 28a § miljöbalken. I samband med att tillstånd upprättas ska en miljökonsekvensbeskrivning upprättas som ska bifogas till tillståndsansökan. Tillstånd för Natura 2000 söks hos Länsstyrelsen. Närmare och mer detaljerade utredningar om utvecklingsområdenas påverkan på Natura 2000-området ska utföras i samband med detaljplaneprocessen. I samband med detaljplanering i tätorterna ska skyddvärda träd särskilt uppmärksammas och värnas. Även exploatering som kan komma att fragmentera näraliggande områden med skyddsvärda träd ska uppmärksammas och förhindras.

I samband med planering och lovgivning ska påverkan på skyddade arter anges. Dispens (sökts hos Länsstyrelsen) bör sökas tidigt, innan andra alternativ är bortvalda. Naturvårdsplanen och grönstrukturplanen anger en rad olika åtgärder i linje med översiktsplanens strategier för att motverka negativa effekter på naturmiljön. I kommande reviderade versioner av dessa måldokument kan ytterligare aktiva åtgärder komma att föreslås. Grönstrukturplanen har hittills varit en sektorsplan för stadsbyggnadsfrågor, men bör antas av fullmäktige när den revideras.

Vid prövning av vindkraftetableringar används översiktsplanens ställningstaganden. Inventeringar för att få bättre kunskapsunderlag om utbredning av känsliga arter och artrika växt- och djursamhällen behöver genomföras.

Effektiva åtgärder för att minska barriäreffekterna, till exempel ekodukter, bör krävas vid planering av godsjärnvägen utmed Västerleden (infrastrukturkorridoren). En hög säkerhetsnivå är också nödvändig med tanke på det stora antalet kringboende och exponering mot vattendrag (Borsöknabäcken och Eskilstunaån).

Utredningar för ny bebyggelse inom utpekade utredningsområden måste beakta kommunens ekologiska mål samt Landskapskonventionen och landskapets betydelse som livsmiljö för fauna och flora.

6.2 Kulturmiljö

6.2.1 Nuläge

Människan har en lång historia i Eskilstuna kommun, de äldsta spåren är från stenåldern, men de är få. Från bronsåldern och järnåldern är lämningarna desto fler, framförallt vid Kafjärden och norra delen av Barva socken samt norr om det som idag är Hyndevadsström. Längs forntidens farleder finns många fornborgar.

En annan faktor som satt tydlig prägel på sin närmaste miljö är herrgårdarna. I dessa miljöer ingår inte bara själva herrgården med bostadshus, ekonomibyggnader och park eller trädgård utan också omgivande odlingslandskap, ofta med alléer och ett tydligt inslag av gamla ekar, samt de torp och arrendegårdar som varit en förutsättning för herrgården. Dessa strukturer är allra tydligast vid Lindholm och Biby.

Många av de byar och gårdar vi ser idag ligger nära de platser där människor bott sedan slutet av forntiden. Det visar sig genom de många gravfält från slutet av järnåldern som ligger i anslutning till den bebyggelse som finns idag. Detta är ett tydligt mönster ibland annat Kafjärden och Åsby/Skravsta/Hålby/Vallby/Hälleby i Gillberga socken. Även i själva landskapet finns mer eller mindre tydliga spår av hur människan brukat det genom tiderna, i form av odlingsrösen, stengårdsgårdar, öppna diken med mera.

Kring sekelskiftet 1900 började välbeställda familjer i Eskilstuna och Torshälla låta bygga sig sommarvillor på natursköna platser, gärna nära vatten. Något senare började även hantverkare och fabriksarbetare bygga sig små övernattningsstugor. Först mot slutet av 1930-talet när anställda fick betald semester sköt sommarstugebyggnandet fart på allvar. De tidiga sommarstugeområdena karaktäriseras framförallt av småskalighet och enkelhet. Under de senaste åren har fler och fler bosatt sig permanent i dessa områden som därmed förändrats och alltmer börjat likna villabebyggelse. Några områden har trots förändringar behållit mer av sin ursprungliga karaktär. Bland dessa finns Sjöhagen, östra delen av Ängsholmen, Kolstahatt och Slätviken.

Stora delar av dagens vägnät finns redan på kartor från 1600-talet och vissa av de vägar som går på åschrönen som vägen genom Tumbo, har använts ända sedan forntiden. Vägarna ingår som en viktig del i flera kulturmiljöer men två vägar har lyfts fram särskilt – Majstigen genom Näshulta och vägen mellan Örsta och Hållsta.

Den äldre bebyggelsens struktur skiljer sig åt mellan kommunens olika delar.

I Gillberga/Lista/Öja/Västermo dominerar bybebyggelsen närmast Hjälmarens kanal medan enstaka gårdar är vanligast i norr och väster om Hjälmarens kanal. I Tumbo/Råby-Rekarne/Näshulta/Husby-Rekarne/Stenkvista/Ärla utgörs bebyggelsen främst av enstaka gårdar. I Vallby/Hammarby/Sundby/Jäder dominerar bybebyggelsen. I norra delen av Kjula dominerar bybebyggelsen liksom i resten av Kafjärden medan enstaka gårdar är vanligast i den södra delen.

Tätorterna Eskilstuna och Torshälla har båda en historia som sträcker sig tillbaka till forntiden. Torshälla blev stad redan 1317 och Eskilstuna 1659. Spår av orternas tidigare historia finns i gatunät, miljöer och enstaka byggnader. De senaste hundra åren har avsatt tydliga årsringar som inte sällan är kopplade till industrins konjunkturer.

I kommunen finns 13 kulturmiljöer av riksintresse, enligt 3 kapitlet 6 § Miljöbalken:

Barva-Lindholm-Söderby, Biby, Eskilstuna, Gillberga, Hjälmarens kanal, Kafjärdenområdet, Norrlången-Bårsten, Råby-Rekarne, Stora Sundby, Torshälla, Tumbo, Västermo, Åsby-Stenby äng.

Här finns också åtta byggnadsminnen enligt 3 kapitlet Kulturminneslagen:

Stövaren 18 – Köpmangatan 52, Stengeten 3 & 4 - "Tingsgården" Köpmangatan 23 & 25, Vallonen 5-9 -Rademachersmedjorna, Vinkelhaken 3 – Gamla televerkshuset, Åby Södra - Stora Sundby, Övlingeby 1:7, Jäders prästgård – det sk gilleshuset, Mjölaren 1 i Torshälla – "Kronokvarnen".

Följande kyrkor och kyrkomiljöer är skyddade enligt 4 kap 3 § Lag om kulturminnen mm:

Tumbo, Råby Rekarne, Västermo, Öja, Lista, Gillberga, Näshulta, Stenkvista, Husby Rekarne, Fors, Klosters kyrka, Torshälla, Hällby, Sundby, Vallby, Hammarby, Jäder, Barva, Kjula och Ärla. Yngre kyrkor som också omfattas är S:t Petri, S:t Pauli, S:t Andreas, Ansgarskyrkan, Tomaskyrkan och Mariakyrkan.

Bevarade kulturmiljö ger historiska sammanhang

Tegelslagarstugan i Sundbyholm är en intressant kulturmiljö och namnet har koppling till platsens historia.

Foto: Camilla Åhrlund

6.2.2 Översiktsplanens mål och strategier

SE Del 2 Grunddrag mark och vattenanvändning: Kulturmiljö

6.2.3 Nollalternativ

Kommunen saknar aktuellt kulturmiljöprogram och en övergripande strategi för hur kulturmiljövärden ska hanteras vid bebyggelseutveckling och förändring. Många mindre förändringar leder till större påverkan på viktiga kulturmiljöer. I städerna Eskilstuna och Torshälla ses varje nybyggnadsprojekt som en isolerad företeelse.

Vindkraftsprojekt utan övergripande plan riskerar medföra, att kulturmiljöer som ej är av riksintresse skadas av att "läsas ihop" med vindkraftverk.

Vid utbyggnaden av Eskilstuna logistikpark (alla alternativ) kommer ett stort antal fornminnen att slutundersökas och tas bort. Ny kunskap vinnas, men detaljer kan förbises och geografiska samband går förlorade. Eventuella ytterligare undersökningar i framtiden omöjliggörs.

6.2.4 Planförslaget

En ändring av byggnadsskalan vid nybyggnad påverkar upplevelsen av befintlig bebyggelse. En kraftig förtätning av befintliga tätorter kan göra det svårt att se och förstå orternas utveckling och årsringar. Kulturmiljöer med låg exploatering förtätas och riskerar att förändras helt.

Äldre trädgårdar vid både en- och flerfamiljshus liksom parker som är en viktig del av kulturmiljön riskerar att bebyggas och försvinna. Bebyggelse längs kollektivtrafikstråk kan leda till stor koncentration av nybebyggelse i känsliga kulturmiljöer till exempel i Kafjärden längs vägen ut till Sundbyholm. Kulturmiljöer av riksintresse värnas alltid i planeringen i samverkan med länsstyrelsen. Även om värdena bevaras kan sammanhangen bli otydligare i områden med högst bebyggelsestryck (stadskärnorna, Åsbyområdet). En faktaruta med en lista på vad som kan skada riksintressena för kulturmiljö finns i del 3: Riksintressen samt miljö- och riskfaktorer.

Etablering av vindkraftverk styrs undan från särskilt viktiga större kulturmiljöpräglade landskap likaväl som mer objektbetonade värden som kyrkor, herrgårds- och slottslandskap.

Den visuella påverkan på kulturlandskapen är dock även beroende på storlek och antal av vindkraftverk som etableras inom synhåll.

Ny bebyggelse vid Slottsbacken (Klostergatan) kan leda till att riksintresset påverkas och att möjligheten att ge en helhetsbild av kulturmiljön där försämras.

Bostäder vid Rosslinge tangerar riksintresse för kulturmiljön på Kafjäden. Utbyggnad av nytt godsspår utmed Västerleden (infrastrukturkorridor) och bangård vid Gunnarskäl (gemensam utveckling med alternativet Spridd bebyggelse) påverkar den lokala kulturmiljöns rester av forntida transportleder och täta fornlämningsområden. Riksintresse för kulturmiljö vid Mesta-Kolsta kan påverkas negativt av godsspåret.

6.2.5 Spridd bebyggelse

Befintlig bebyggelse i tätorterna som förlorat sin ursprungliga användning återanvänds inte, tappar i värde och tillåts förfalla.

Större mängd spridd bebyggelse på landsbygden påverkar fler kulturmiljöer. Ett levande jordbruk är en förutsättning för ett vårdat och levande kulturlandskap. Det är osäkert om ett ökat byggande på landsbygden främjar ett levande jordbruk. Om man underlättar boende på landsbygden kommer det befintlig bebyggelse tillgodo som blir använd och underhållen. Ekonomibygnader kan till exempel få ny användning som stall. Hästar och i viss mån får som ägs av fritidsbönder ersätter alltmer kornas roll i landskapsvården. Spridd bebyggelse genererar utbyggnad av vägnätet vilket ger negativ påverkan på kulturlandskapet och enskilda skyddsobjekt.

Etablering av vindkraftverk i kombination med utspridd bebyggelse riskerar medföra förstärkta konfliktsituationer visavi kulturmiljöer.

6.2.6 Förslag till åtgärder vid kommande planering

- Ett aktuellt kulturmiljöprogram behövs.
- Områdesbestämmelser kan användas för skydd av kulturmiljöer.
- I de utpekade utredningsområdena bör bland annat en tänkt ny bebyggelses påverkan på kulturmiljön analyseras.
- Planer som påverkar fornlämningar kan kräva tillstånd från länsstyrelsen enligt 2 kapitlet Kulturminneslagen.
- Översiktsplanens ställningstaganden styr vindkraftsetableringen till områden där konfliktrisen med kulturmiljön är lägre.

6.3 Vattenmiljö

6.3.1 Nuläge

I kommunen består arealen av cirka 12 % vatten. De stora sjöarna Hjälmaran och Mälaren har delar i kommunen. Sjöarna sammanbinds av Hyndevadsström, Eskilstuna- och Torshällaån. Avrinningsområdena i kommunen beskrivs noga i Vattenplanen från 2006.

En sjö som helt ligger inom kommunens gränser är Näshultasjön som avvattnas via Näshultaån mot Hjälmaran. Om Hjälmaran är en grund sjö, omgiven av stor andel jordbruksmark så är Näshultasjön till största delen omgiven av skog. Belastningen av närsalter till sjön är relativt låg och inom området finns få förorenade objekt.

Hjälmaran är påverkad av övergödning. I Hjälmaran råder ibland syrefria tillstånd, vilket kan leda till fiskdöd, vanligen på eftersommaren. Näringsbelastningen på Hjälmaran härrör främst från jordbruks- och skogsmark och tätorter kring sjön, varav Örebro är den dominerande. Sjön avvattnas via Eskilstunaån, men båtförbindelsen med Mälaren går via Hjälmare kanal som till ungefär halva sin sträckning ligger i Eskilstuna

kommun. Området kring kanalen är relativt oexploaterat och föroreningsbelastningen bedöms där som förhållandevis låg.

Bara 34 kvadratkilometer av kommunens yta avvattnas via Nyköpingsån. Allt annat vatten (från 1200 kvadratkilometer) når Mälaren. Under sin väg betjänar det vatten som rinner via Eskilstunaån 70 – 80 000 människor med dricksvatten. Vattenverket ligger vid Hyndevad uppströms Skogstorp. Mälarens vatten har ungefär samma näringsbelastning som Hjälmarens. Genom naturliga processer som sedimentation och denitrifiering förbättras dock Mälarevattnets kvalitet något mot utloppet i öster. Eskilstunas och Västerås närsaltspåverkan på Östersjön är därför lägre än kuststädernas. Totalt sett betjänar Mälaren mer än två miljoner människor med råvatten till ledningsnäten och utgör en mycket viktig men föroreningskänslig resurs för Stockholm-Mälardalsområdet. Eskilstuna kommun har liksom alla kommuner kring Mälaren ett stort ansvar för att Mälaren inte ska förorenas. Sjöfarten på Mälaren har restriktioner men innebär ändå en av de största riskerna för vattenmiljön och vattenförsörjningen.

I kommunen finns ett 50-tal mindre sjöar på mellan 1 och 150 hektar med varierande ekologisk och kemisk status, mest beroende på omgivande markanvändning. Vid Mälaren finns Sörfjärden, Brobyviken och Väsbyviken som är långgrunda, näringsrika vikar med trånga utlopp. Sörfjärden ingår i Ramsarområdet Mälaren.

De mest närsaltbelastade åarna i kommunen är Ramsundsån, Tandlaån, och Binån som avvattnar kommunens jordbruksslätter.

6.3.2 Översiktsplanens mål och strategier

I översiktsplanen ingår vattenmiljön i huvudsak under målen Utveckla ett rikt varierat kultur-, natur- och fritidsutbud samt Bevara och stärka biologisk mångfald

Målen bygger på det som anges i Vattenplanen 2006.

6.3.3 Nollalternativ

En bebyggelseutveckling som inte styrs upp av en aktuell översiktsplan ger minskad samordning av resurserna för att förbättra statusen i vattenförekomsterna. Det blir fler enskilda avlopp och färre samordnade anslutningar till huvudledningar, vilket kan ge ökad kväve- och fosforbelastning. Risker att miljö kvalitetsnormen inte uppfylls till 2015 respektive 2021 ökar därmed.

6.3.4 Planförslaget

Huvudalternativet med en tätare bebyggelse kombinerad med koncentration till huvudstråk och små tätorter, gynnar en samordnad vatten- och avloppshantering med förutsättningar att minska utsläppen av närsalter till vattendragen. Befintliga vatten och avloppsnät kan utnyttjas bättre och mer biogas utvinns. Dagvattenhanteringen blir svårare att klara med en förtätad bebyggelse i städerna, eftersom buffertytor och utrymme för dammar och andra filter saknas i stor utsträckning. Risker att inte klara miljö kvalitetsnormen i tid bedöms dock sammantaget vara mindre än i nollalternativet.

Infrastrukturprojekt som godsspåret väster om Eskilstuna (infrastrukturkorridor) påverkar näraliggande vattendrag (i detta fall Borsöknabäcken) som kan behöva justeras i läge och som kan utsättas för ökade risker för förorening vid olyckor. Påverkan beror till stor del på med vilken miljöhänsyn man genomför sådana projekt.

6.3.5 Spridd bebyggelse

Samma utveckling som för nollalternativet, möjligen med den skillnaden att en satsning på mer spridd bebyggelse kan ge större möjlighet att anlägga lokala gemensamhetsanläggningar med bättre funktion än enskilda avlopp. Dagvattnet hanteras lättare i en mer spridd bebyggelse, eftersom det finns mer ytor och grönska nära bebyggelsen. Detta alternativ bedöms ligga mellan de andra alternativen när det gäller risken för att miljö kvalitetsnormen inte klaras i tid.

6.3.6 Åtgärder vid kommande planering

Revidering av Vattenplanen från 2006 pågår 2013. Den reviderade planen ska inkludera vatten- och avloppsplan för kommunen. Utredning av kommunens verksamhetsområde för vatten och avlopp pågår sedan 2011. En plan för de mest angelägna områdena för anslutning till kommunalt nät eller lokal gemensamhetsanläggning ska utpekas i utredningen. Krav på ny bebyggelse är att den inte försämrar något yt- eller grundvatten ens marginellt. Nya skyddsområden för vattentäkter utreds 2012-13.

Utredning om reservvattentäkt för centralorten har påbörjats tidigare men behöver återupptas. Nya riktlinjer för dagvattenhantering håller på att tas fram under 2011-13 och ska följas av en geografiskt beskrivande dagvattenplan.

Planering av nya våtmarker för olika ekosystemtjänster runt och mellan Eskilstuna och Torshälla påbörjades 2011-12. Vattenplanens mål är i sikte att minst 60 hektar våtmarker ska anläggas i odlingsbygder. Kommunen arbetar med samarbetsprojekt för att få lantbrukare och fastighetsägare att göra aktiva åtgärder för att minska belastningen av närsalter och partiklar i kommunens vattendrag, med prioritering av de mest belastade åarna. Genomgång görs med fastighetsägare med enskilda avlopp att de uppnår dagen krav på rening, vilket leder till omfattande förbättringsåtgärder.

6.4 Klimat och energi

6.4.1 Nuläge

I Eskilstuna kommun har trenden de senaste 10 åren varit att både energiförbrukning och utsläpp av klimatpåverkande gaser minskar långsamt. Framsteg har gjorts när det gäller uppvärmning av fastigheter, där biobränsleanvändningen, främst via fjärrvärmens är hög. Inom transportområdet är dock trenden ökande energianvändning och ökad klimatpåverkan. De goda effekterna av bränslesnålare fordon, mer tågtransporter och miljöbränslen har sedan lång tid överflyglats av att transporterna totalt sett ökat. Möjligen har ökningen av privatbilsresor brutits de allra senaste åren. Lastbilarnas andel av klimatpåverkande utsläpp fortsätter dock att öka. Konsumtion av varor har lett till ökande klimatpåverkande utsläpp, på grund av mer spill, lägre priser, kortare livslängd och fler långväga varor. Produktion har i stor omfattning flyttat till lågprisländer och kan där tillsammans med de långa transporterna vara mer miljöstörande än vid produktion i Sverige.

6.4.2 Översiktsplanens mål och strategier

I översiktsplanen ingår klimat och energi i huvudsak under mål Växa med tät stadsstruktur, stråkutveckling, resurseffektivitet och tillgänglighet.

SE Del 1 Utgångspunkter: Klimat

I Eskilstuna kommun finns ställningstaganden inom området i tidigare Översiktsplan 2005, politikdokument för hållbarutveckling 2002, energiplan etc flera mål på klimat- och energiområdet. Under 2010 - 2012

pågick arbetet med att ta fram en ny klimatstrategi gällande till 2020, men med utblickar mot 2050. Den antogs 2013.

Strategin visar hur utsläppen av klimatpåverkande gaser ska minimeras, hur energianvändningen i samhället ska minska och effektiviseras, hur Eskilstunas indirekta påverkan på klimatet utanför sina gränser ska minska och hur människor och miljö ska skyddas mot effekterna av ett ändrat klimat. Ett viktigt mål är att minska klimatpåverkande utsläpp med 20 % per capita till 2020. Klimatplanen tar liksom Översiktsplanen (och Trafikplanen) upp hur fysisk planering ska ske så att de klimatstrategiska målen kan uppnås.

Verkan av bebyggelseplaneringen är i många fall över hundra år, men utvecklingen på energiteknikområdet kan knappast anas längre än till 2050.

6.4.3 Nollalternativ

Med nollalternativet fortsätter lönsam energieffektivisering av fastigheter, fossila bränslen fasas ut och transporterna blir energieffektivare, men samtidigt fortsätter trafikmängderna att öka och bilberoendet ökar genom pendling från några nya perifera bostadslägen som inte kollektivtrafikförsörjs effektivt t ex stora delar av Mälarstranden. Sannolikt minskar klimatpåverkan per capita, men inte i den takt som klimatstrategin anger som nödvändig och praktiskt nåbar. En viss inverkan av bristande långsiktighet i bebyggelseplaneringen idag kommer att kunna märkas ännu 2100.

Inom logistikverksamheten kan klimatpåverkan, främst från lastbilar, förväntas öka om Eskilstuna blir ett nav i Mälardalens godstransportsystem. På nationell nivå är förväntan snarast att miljöpåverkan ska minska p.g.a. rationellare och genare godsflöden och större andel gods på järnväg. Det finns dock inga samlade beräkningar på detta.

Ett antal vindkraftverk i kommunen kommer att bidra med klimatvänlig energi motsvarande några procent av totalförbrukningen av el. Effekten på det globala klimatet är idag mycket svåröversäglig. Sannolikt uppkommer en global temperaturökning på 2 – 3 grader till 2050, även om utsläppen stabiliseras på nuvarande nivå. För Eskilstuna kommuns del handlar det om att man i nollalternativet inte lyckas ta sin lilla del av ansvaret för en minskning av växthusgaser på 20 % i EU och på global nivå.

6.4.4 Planförslaget

Fortsatt energieffektivisering av byggnader och en större andel flerfamiljshus, samt en viss ökning av andelen fjärrvärme ger minskad klimatpåverkan från bebyggelse. Trafikens klimatpåverkan har förutsättningar att minska, dels genom utvecklingen på fordonsidan (i alla alternativ), dels genom att gångcykel och kollektivtrafik prioriteras och kan öka. Fler människor kommer att få kortare arbetsresor, eller pendla med tåg inom regionen, men andelen fritidsresor med bil kan öka något med fler boende i tätare bebyggelse (fritidsresor med bil beräknas generellt till 30 % av vägtrafiken). En viss risk finns att städernas centra på mycket lång sikt (2100) blir tränga om befolkningen fortsätter att öka i nuvarande takt.

Ett antal vindkraftverk placerade efter översiktsplanens ställningstaganden bidrar med klimatvänlig energi motsvarande några procent av totalförbrukningen av el.

Den sammantagna konsekvensen blir att kommunens klimatmål kan nås och ett bidrag ges till att dämpa den globala klimatpåverkan.

6.4.5 Spridd bebyggelse

En gles bebyggelse innebär fler villor och färre flerfamiljshus. Fler människor kommer att bo marknära och kommunens städer/tätorter kommer att öka sin yta. Det innebär sämre möjlighet att bygga ut fjärrvärmen och något högre energiförbrukning för uppvärmning per capita (flerfamiljshus är energieffektivare än enbostadshus) samt ett större transportarbete totalt sett och större andel personbilstransporter. En gles bebyggelse kräver mer infrastruktur per capita. I omvandlade fritidshusområden behöver vägnätet ofta förbättras avsevärt för att kommunal service och kollektivtrafik ska kunna fungera bra året runt.

Om bebyggelsen på landsbygden kompletteras främst i kollektivtrafikförsörjda stråk, kan underlaget för busstrafiken stärkas något, men den viktigaste förutsättningen för ett förbättrat underlag för kollektivtrafik är att en större andel än idag åker kollektivt. Det krävs att prisskillnaden mellan bil och buss ökar ytterligare, samt att busstrafiken blir attraktivare och tätare.

Ett antal vindkraftverk bidrar till en klimatvänlig elförsörjning, men konflikterna mellan boende och vindkraft blir fler än i planförslaget. Det blir mycket svårt att uppnå kommunens klimatmål med en gles bebyggelsestruktur, vilket bidrar negativt till den globala klimatsituationen. Om en fortsatt spridd bebyggelse fortsätter att utvecklas till 2100 med en årlig tillväxt av befolkningen på 0,5 – 1 % kommer städerna då täcka minst dubbelt så stor yta som idag.

6.4.6 Åtgärder vid kommande planering

För att de positiva effekterna av en mer sammanhållen bebyggelse ska nås, krävs att gång- och cykelbanor och kollektivtrafik byggs ut, att avståndet till service minskar och att prisrelationen mellan biljettpris och bilbränslepris (och parkeringskostnad) ändras avsevärt. Det måste bli attraktivare att välja bort personbilen som transportsätt. Det behövs också ett starkare incitament för åkeriföretagen och deras avnämare att samordna lastbilstransporterna så att bilarna körs fullastade i största möjliga utsträckning. Gods bör i första hand fraktas med järnväg. Den nya tätare bebyggelsen måste, för att användas av många olika grupper, utformas så att den blir attraktiv, trivsamt, stimulerande och trygg. Tillgängligheten till grönska och rekreation måste därför värnas och stadens gator och torg anpassas till fotgängare och cyklister.

Långsiktigt – till år 2100 och längre - måste de större städerna planeras för att tåla en fortsatt befolkningstillväxt, till exempel när det gäller utrymme för flerdubblad kollektivtrafik i centrum. En yteffektiv bebyggelsestruktur krävs för att hushålla med mark och ger förutsättning för en större framtida befolkningsökning.

FOTO: Kvarteret X

Cykling ska uppmuntras. Antalet trygga och attraktiva cykelparkeringar ska öka främst i städerna.

Foto: Göran Jonsson

6.5 Hushållning med naturresurser

6.5.1 Nuläge

Viktiga naturresurser som påverkas av översiktsplanen är dels sådana som ingår i kretslopp, som vatten och biologisk produktion genom fotosyntes, dels icke-förnybara resurser som markyta och mineraler i form av naturgrus och bergkross, mm. I Eskilstuna kommun finns c:a 330 kvadratkilometer skogsmark och cirka 240 kvadratkilometer jordbruksmark och cirka 150 kvadratkilometer vattenyta.

En verkligt hållbar hushållning med de icke-förnybara resurserna innebär på sikt att förbrukningen måste upphöra helt. Både bebyggd mark och mineraler har en potential att återanvändas i stor omfattning.

I dag finns fyra bergtäkter i kommunen. Ett 20-tal grustäkter finns varav de flesta är så kallade husbehovstäkter som ska tjäna enstaka fastigheter. De största grustäkterna finns i Kjulaåsen, i Hållsta och i Folkesta. En del bergkross produceras tillfälligt vid större exploateringar, vilka också kan ge upphov till osorterade överskottsmassor som bör betraktas som en resurs för utfyllnad, täckning och uppbyggnad av skyddsvallar mot buller, översvämning etc. Andelen återanvända massor är idag bara några få procent och ökningen går långsamt. Ekonomiska incitament saknas i stor utsträckning. Planer på en "börs för överskottsmassor" finns, men det har inte genomförts i praktiken.

Sjöar, myrar, vattendrag och grundvatten är i sig en mycket viktig naturresurs som inte får förbrukas eller försämrats, oavsett om det pågår något uttag eller inte. Vatten som används som dricksvatten i kommunen kommer från avrinningsområden som är långt större än kommunens yta, främst Hjälmarens avrinningsområde. Tätorternas vattenförbrukning "lämnas tillbaka" till naturen som renat avloppsvatten till Mälaren.

Vattentäkter i berg och åsar har ofta ett flöde, som kräver begränsningar i uttaget medan begränsningen i den dominerande ytvattentäkten, Hyndevadström för överblickbar tid kommer att ligga i vattenverkets egen kapacitet. Till reservvattentäkten ska vattenskyddsområde med vattenskyddsföreskrifter upprättas i enlighet med Miljöbalken och Naturvårdsverkets föreskrifter.

6.5.2 Kommunala mål och ställningstaganden

I översiktsplanen ingår hushållning med naturresurser i huvudsak under mål Växa med tät stadsstruktur, stråkutveckling, resurseffektivitet och tillgänglighet.

Kommunen ska verka för en hållbar utveckling, vilket bland annat innebär uthålligt nyttjande som har formulerats i fyra systemvillkor, bl a av "Naturliga steget" varav tre är relevanta för naturresurshushållning:

1. I ett hållbart samhälle utsätts inte naturen för systematisk koncentrationsökning av ämnen från berggrunden.
2. I ett hållbart samhälle utsätts inte naturen för systematiskt koncentrationsökning av ämnen från samhällets produktion.
3. I ett hållbart samhälle utsätts inte naturen för systematisk undanträngning genom överuttag eller manipulation.

Det finns handlingsplaner (*Underlag för materialförsörjningsplanering i Södermanlands län 2006*) för hushållning med berg och grus, där behov och tillgångar har inventerats och förekomster av rätt kvalitet har angivits.

Materialförsörjningsplanen ska motverka en osystematiskt och slösaktigt uttag av massor. Befintlig plan uppfyller dock inte systemvillkoren för hållbar utveckling, eftersom den i huvudsak bygger på uttag av nytt material ur berg och åsar. Tillgången på berg är dock hundratals gånger större än på naturgrus.

När det gäller vatten anger Vattenplanen från 2006 ett handlingsprogram för hur olika typer av vattenförekomster och vattenproblem ska hanteras i enlighet med Vattendirektivet som det då tolkades av kommunen. Vattenplanen revideras 2013. Den regionala vattenmyndigheten har gjort ett åtgärdsprogram

2009 och ett handlingsprogram där viktiga uppgifter ligger på kommunerna att hantera. Detta kommer att samordnas med Vattenplanen när den revideras.

SE ÄVEN Avfallsplan 2013-2016

Av generella klimat-, miljö- och samhällsekonomiska skäl är det viktigt att upprätthålla den biologiska produktionen inom kommunen. Det har stöd i Plan- och Bygglagen att åkermark inte ska exploateras så länge det finns andra alternativ (PBL). Även perifer åkermark kan i framtiden få större värde än idag. För skogsproduktion gäller allmänna hushållningsbestämmelser i miljöbalken kap 4, i skogsvårdslagen samt kommunala styrdokument för hållbar utveckling. Bevarad skogsproduktion är en nationell angelägenhet som stöds av Skogsvårdslagen.

6.5.3 Nollalternativ

Med fortsatt bebyggelseutveckling enligt befintlig översiktsplan och genom förhandsbesked i icke-planlagda områden, kommer ett hundratal hektar jordbruksmark och några hundra hektar skogsmark att gå ur produktion och omvandlas till bebyggd och hårdgjord mark fram till 2030. Detta påverkar även tillgången på mark för rekreation och för växt- och djurlivet, som är fortsatt god men minskar, framförallt genom att större sammanhängande naturområden blir mer uppdelade.

Översiktsplan 2005 är restriktiv, men medger att en del oexploaterad mark bebyggs, främst för logistik och industri, men även för bostäder. Utredningsområdena som angavs 2005 kommer inom några år att vara bebyggda så långt det anses möjligt och intressant. Ytterligare exploatering kommer med tiden att ske som komplettering främst i stadsbygdens utkanter och vid Mäljarstranden. På landet och i en del av småorterna sker idag en komplettering med några tiotal enfamiljshus per år.

En stor del av den mark som exploateras är mark för logistikverksamhet främst i Kjula, Folkesta och Svista, vilket ingår i alla alternativen. Omvandling och förtätning av stadsdelar som nu är industri- och verksamhetsområden i Eskilstuna och Torshälla stad innebär också en utflyttning av verksamhet till jord- och skogsbruksmark utanför tätorten. De tre mest markförbrukande verksamheterna torde vara etablering eller omflyttning av industri- och logistikverksamhet, anläggning av nya villaområden samt byggnation av ny infrastruktur. Nya stora infrastrukturprojekt som godsspår väster om Eskilstuna och Östra länken förbrukar stora markområden med skogs- och jordbruksmark och kräver också mängder av ballast och andra ändliga naturresurser. En strikt markhushållning motverkas av behovet av skydds- och säkerhetszoner och önskemål om reservmark för framtida expansion. Tillgången på opåverkat grundvatten kan på vissa platser försämrans lokalt i samband med utvidgade täkter för grus och berg samt på grund av att biologiskt aktiv mark blir hårdgjord för vägar, gator och bebyggelse. Vattenresurser får dock inte försämrans, vilket gör att kompensationsåtgärder kan komma att framtvingas.

6.5.4 Planförslaget

En sammanhållen bebyggelse innebär att ianspråktagande av mark för byggnader och infrastruktur blir mindre än i nollalternativet, genom bättre utnyttjande av ytorna. Produktiv och biologiskt aktiv mark kan även fortsättningsvis användas för bland annat produktion av livsmedel och fiberråvara samt rekreation.

Negativa effekter av logistikutbyggnaden och de nya infrastrukturbyggena som godsspåret utmed Västerleden och Östra länken är den omfattande förbrukningen av sand, grus, betong och annat ändligt byggnadsmaterial (samma som i Spridd bebyggelse). Det kommer pågå under lång tid, men kan minskas

genom återanvändning av massor. Ny infrastruktur tar produktiv mark i anspråk och försämrar arronderingen av åkermark.

6.5.5 Spridd bebyggelse

En konsekvens av en mer utglesad bebyggelsestruktur är i jämförelse med de båda andra alternativen, ett ökat ianspråktagande av jord- och skogsbruksmark. Som svar på efterfrågan byggs fler villor utanför den samlade bebyggelsen, vilket tar mer mark i anspråk än om samma befolkningsökning skulle mötas med ökat byggande av flerfamiljshus i tätorterna. Jord- och skogsbruket är enligt 3 kapitlet 4 § miljöbalken näringar av nationell betydelse. Förbrukningen av mineralprodukter och asfalt för vägbyggnation kan bli något högre än i de två andra alternativen, eftersom fler nya tomter utanför städerna måste vägaslutas. Byggnation av villor förbrukar per capita mer mineralprodukter än flerfamiljshus.

6.5.6 Åtgärder vid kommande planering

Komplettering av städernas bebyggelse måste ske så att attraktivitet, kvalitet och trivsel ökar, samtidigt som det ska finnas billiga bostadsalternativ i alla lägen. Hantering av dagvatten i nya och gamla bebyggelseområden och täkter ska ordnas så att grundvattnet inte påverkas påtagligt. Det finns möjlighet att vidta kompensationsåtgärder för att bibehålla och förbättra grundvattennivå och -kvalitet.

Det behövs en ekonomisk styrning och starkare incitament för ökad återvinning av asfalt, betong, grus och sand, lera. Detta bör ske i samverkan med grannkommuner, länsstyrelsen och anläggningsbranschen.

6. 6 Rekreation och friluftsliv

6.6.1 Nuläge

I Eskilstuna och Torshälla städer där mer än 60 % av kommuninnevånarna bor, finns naturen alltid tillgänglig inom 10 – 15 minuters promenad från centrum. Djurgården samt Kronskogens, Vilsta, och Årby naturreservat utgör rejäla gröna kilar med skyddad natur- och kulturmark, som utnyttjas flitigt för rekreation. I Torshälla finns rekreationsskog dels norr om Torsharg, dels väster och norr om Bjällersta. Utmed ån finns gång- och cykelstråk och naturreservatet Ekbacken. I de mindre tätorterna är tillgången till skogsmark god, även om den ekonomiskt brukade skogen i vissa faser kan vara mindre tillgänglig för friluftsliv. I Grönstrukturplan för Eskilstuna stadsbygd beskrivs tillgången och tillgängligheten till ytor för rekreation av olika slag. Generellt sett är tillgången god för de allra flesta i kommunen till såväl strövområden som till stadsdelsnära park och natur för daglig närrekreation (inom 500 – 800 meter från bostaden). De flesta bostadsområden har också tillräckligt med grannskapspark (inom 300 meter), men där finns några områden i Eskilstuna stad där det råder brist i relation till antalet kringboende, till exempel Centrum, Nedre Nyfors och delar av stadsdelen Norr.

Det finns barriärer i form av större vägar och järnvägar som gör att en del områden inte är så tillgängliga som de skulle kunna vara, särskilt för barn. Kvalitet och skötselambition är högst i centrala parker. I ytterområdenas bostadsområden finns en potential för förbättring. Hänvisningsskyltning och sammanbindande stråk mellan grönområden kan också förbättras, liksom information om hur man kan nå grönområden med kollektivtrafik och cykel.

Mälaren, Hjälmaran och Näshultasjön liksom en del av de mindre sjöarna är viktiga för friluftslivet och används för bad, fiske, naturstudier, vila, långfärdsskridsko, segling, kanoting och båtturer med strandhugg på öar och stränder. Vattenytor, öar och obebyggda stränder utgör här en stor resurs för kommunen och dess innevånare. En resurs som även uppskattas av besökare.

6.6.2 Översiktsplanens ställningstaganden

SE Del 2 Grunddrag mark och vattenanvändning: Fritid

Strategierna följer i stort Grönstrukturplanen, Naturvårdsplanen och Vattenplanen från 2006, men en viss uppdatering har gjorts. Ytterligare konkretisering kan förutses när dokumenten revideras.

6.6.3 Nollalternativ

En del tätortsnära vardagsnatur försvinner när skogsmark planläggs och bebyggs enligt ÖP 2005 och enskilda bygglov i närheten av befintliga bebyggelsegrupper, till exempel i Odlaren, Granbacken och kring Skogstorp. När ÖP 2005 blir inaktuell, ökar sannolikt antalet bygglov på mark som inte är planlagd där bebyggelsetrycket är högt. Mark som är funktionell för rekreation splittras av enstaka nybyggen, vilket gör att avstånden till sammanhängande ytor som är användbara för rekreation ökar. Fortsatt omvandling av fritidsbebyggelse vid Mälarstranden, gör att resterande skogsmark där utnyttjas flitigt för rekreation.

Konsekvensen blir sammantaget att rekreationsmarken blir något mindre tillgänglig, trots att tillgången sammantaget är god. Den indirekta effekten på folkhälsa, trivsel och kommunens attraktivitet är svår att bedöma.

Vindkraftprojekt som behandlas som isolerade företeelser, leder till att vissa rekreationsmiljöer förlorar sin attraktionskraft på grund av att grupper av stora vindkraftverk ger en visuell dominans i särskilt orörda perifera naturområden i Mälarmården till exempel kring Varglyans naturreservat.

6.6.4 Planförslaget

Genom förtätning av städer och tätorter hushållar kommunen med mark och en tätare bebyggelse (tätort) kommer att kräva, men också möjliggöra en sammanhängande grönstruktur tillgänglig på gångavstånd för boende även i centrala lägen. Redan etablerade rekreationsskogar med stigar och målpunkter, ibland med elljusspår kan användas i större utsträckning. Tillgången till grannskapsnatur kan komma att minska på vissa håll, när impediment eller impedimentlik mark tas i anspråk vid förtätning. Detta är negativt för barn och äldre som har begränsad rörlighet och därför mest är hänvisade till bostadsnära grönområden. Behovet av och möjligheten att bilda fler parker och tätortsnära naturreservat ökar om bebyggelsetillväxt främst sker genom förtätning. Vilka områden som är lämpliga som nya naturreservat kommer att utvecklas vid revidering av Naturvårdsplanen under de närmaste åren.

Etablering av vindkraftverk styrs undan från vissa landskapstyper och områden med särskilt värdefull eller känslig landskapsbild samt vissa särskilt värdefulla utsiktspunkter i kommunen .

Nytt godsspår från Skogstorp till Ekeby nära Västerleden (infrastrukturkorridor) ger en påtaglig barriäreffekt som minskar tillgången på ostörda närbelägna grönområden väster om Eskilstuna. Kronsbergens naturreservat, skogen kring Kälbyravinen och vid Kalkberget störs av buller från järnvägen. Landskapsbilden påverkas negativt av skärmande banvall, vägviadukter över spåret, luftledning, eventuella stängsel och andra anordningar i dalgången.

Nya bostadshus i kvarteret Redaren i Torshälla, samt mellan ån och järnvägen i Skogstorp kan vara negativt för tillgången attraktiv närrekreation för dem som bor i dessa orter idag. Hur strandskyddet tillämpas är dock avgörande för utfallet.

6.6.5 Spridd bebyggelse

Eskilstuna och Torshälla som idag är relativt sammanhållna, växer i detta alternativ genom byggnation med övervägande låg bebyggelse på tätortnära jord- och skogsbruksmark, vilken delvis varit tillgänglig för friluftsliv. Tillgången på sammanhållna större naturområden som inte är naturskyddade minskar för stadsbefolkningen. De som bosätter sig i friliggande villa eller i nya småhusområden får dock troligen bättre tillgång till vardagsnatur nära bostaden. Nya boende på landet och i små tätorter får möjlighet att ha egen häst, andra husdjur och odling som fritidssysselsättning. Nya naturreservat bildas i mindre omfattning än i planförslaget.

För vindkraft gäller motsvarande som i planförslaget men konflikter gentemot en utspridd bebyggelse kan medföra en koncentration av vindkraftverk till vissa platser vilket utökar visuellt influensområde.

6.6.6 Åtgärder vid kommande planering

Bättre kanalisering behövs av städernas innevånare till rekreationsområdena. Åtgärderna i Grönstrukturplanens handlingsprogram genomförs för att göra det enklare och attraktivare att ta sig till och vistas i naturen. Bullerdämpande åtgärder genomförs vid större vägar och järnvägar invid viktiga rekreationsområden, t ex Kronskogen, Årby och Vilsta. Nya kommunala naturreservat utreds i en reviderad Naturvårdsplan.

FOTO: Naturreservatet Ekbacken

Tätortsnära naturreservat tål ett högt besöksstryck när de som här består av betesmarker. Foto: Gunilla Frenne

6.7 Människors hälsa

6.7.1 Nuläge

Buller från vägtrafik är den miljöstörning som påverkar flest människor men även buller från järnväg, flyg och från verksamheter påverkar många. Längs statliga vägar och järnvägar har det genomförts bullersaneringsprogram för att åtgärda de mest utsatta bostäderna. För de kommunala vägarna har kommunen erbjudit bidrag till åtgärder. För de mest utsatta bostäderna motsvarande det vad som gällt för de statliga vägarna. Bostäder med mer än 65 dB(A) genomsnittsnivå vid fasad räknas till de mest utsatta, vid inventering av de kommunala vägarna var detta 138 adresser. Av dessa var det cirka 60 som var intresserade av åtgärder.

Bullersaneringsprogrammen handlar om att åtgärda de mest utsatta men trafikbuller är ett problem som omfattar betydligt fler.

Nedanstående tabell om effekter av buller kommer från Boverkets allmänna råd, 55 dB vid fasad är riktvärdet för ny bostadsbebyggelse, 65 dB vid fasad är det riktvärde vid vilket man erbjudit åtgärder i befintliga bostäder. Riktvärdet 30 dB medelnivå och 45 dB maximalnivå är inomhusriktvärdet enligt boverkets byggregler. För utomhusmiljö finns inte några bindande riktvärden.

Buller Effekt

30 dB *L_{Aeq} + 45 dB L_{amax} God sömn*

35 dB *Tal är 100 % förståeligt (1 m avstånd)*

45 dB *Tal är ganska förståeligt (1 m avstånd)*

50 dB *10-25 % ganska & mycket störda*

55 dB *10-25 % mycket störda*

65 dB *Ohälsosam röststrängning för att tal ska förstås (1m avstånd)*

65 dB Barns inlärning försämrad

65 dB Risk för bullersakad högt blodtryck/hjärt-kärlsjukdom

Barn är särskilt utsatta

Ett barns uppväxttid går, sett i samhällsplaneringsperspektiv, mycket fort. För barnet kan tiden det tar att planera för en bostads- eller stadsmiljö, en säkrare trafiklösning eller åtgärder för att minska buller vara lika med hela barndomen. Barn tillbringar en stor del av sin barndom i bostadsområdet, skolan och förskolan. Miljön ute och inne har stor betydelse för barnens utveckling och lärande, deras sociala kontakter med jämnåriga och vuxna och deras hälsa och trygghet. Om buller utanför skolan stör barnen i deras koncentration och lärande kan det få betydelse hela livet. En bulleråtgärd som dröjer tre år tar i anspråk en tredjedel av barnets skoltid. Särskild hänsyn till barn kan tas genom att skapa låga bullernivåer inomhus, "tysta" lekplatser och skolgårdar och "tysta" gångvägar mellan hem och skola.

Luftkvaliteten i Eskilstuna är relativt god, detta beror på att de gator som har mycket trafik ligger relativt öppet vilket gör att föroreningshalterna inte blir så höga, vi har inte heller några riktigt hårdtrafikerade gator genom centrala Eskilstuna. Under 2010 mättes partiklar och kvävedioxid vid Rådhusorget och resultatet var som förväntat höga partikelhalter under de torra vårdagarna innan vinterdäcken tagits av men halterna underskred ändå miljö kvalitetsnormen. För kvävedioxid låg halterna betryggande under normen.

6.7.2 Kommunala mål och ställningstaganden

Miljöbalken reglerar kvaliteten på mark, vatten och luft genom miljö kvalitetsnormer. Det finns kommunala mål som med marginal ligger under nationella riktvärden (*Politik för hållbar utveckling 2002*).

6.7.3 Nollalternativ

Nollalternativet motsvarar nuläget, men accentuerat av att trafikmängderna ökar med ökad standard och större befolkning. Motåtgärder mot buller kommer sannolikt vidtas på ställen där det anses möjligt och nödvändigt.

Halterna av luftföroreningar förblir tämligen låga eftersom den glesa bebyggelsen har god utvädring och trafiken sprids över större ytor.

6.7.4 Planförslaget

Effekterna av förtätning när det gäller buller är inte entydiga. Förtätning innebär fler människor och ett ökat transportbehov och därmed risk för ökad biltrafik, något som ger totalt sett mer buller. Samtidigt ger förtätningen möjlighet att placera nya byggnader så att man får bulleravskärmade gårdar och genom att styra boningsrummen mot den tysta sidan får man ändå en acceptabel ljudnivå. Skärmning genom att bygga igen luckor innebär också att man får totalt sett bättre ljudmiljö i området bakom husen.

När det gäller luftföroreningar är det tvärtom negativt att bygga igen gaturummet. Slutna gaturum innebär att luftföroreningarna inte vädras ut lika fort och då stiger halterna. Om man till detta lägger ökad trafik så innebär det en tydligt ökad risk för att överskrida miljö kvalitetsnormerna, främst för grova partiklar (PM10). Höga föroreningshalter i tätorter är ett allmänt problem såväl i Sverige som övriga världen och Eskilstuna är inte, och kommer troligen inte att bli någon av de mest utsatta städerna. Fordonsutvecklingen går mot minskade utsläpp från motorerna, det som är ett svenskt problem är dubbdäcken som ger höga halter av grova partiklar torra vårdagar. Nytt godsspår väster om Eskilstuna (infrastrukturkorridor) ökar bullerstörningen och miljöriskerna för 300-400 boende men minskar samtidigt störningen och riskerna för c:a 700 personer utmed nuvarande spårsträckning. Bullret ökar dock relativt mer vid den nya sträckningen

än det minskar i de centrala delarna, eftersom många gods- och persontåg kommer fortsätta gå genom staden. Att ha två alternativa spår förbi Eskilstuna ger dock ökad flexibilitet och minskad sårbarhet.

6.7.5 Spridd bebyggelse

Den glesa bebyggelsen riskerar att generera mer trafik än den kompakta, vilket ger totalt sett mer buller. Trafikmängderna på de enskilda gatorna kanske inte ökar så mycket men glesheten innebär att bullret sprids över stora ytor och totalt sett leder det till en försämrad ljudmiljö, även om man klarar riktvärdena för bostadsbebyggelse.

Halterna av luftföroreningar förblir tämligen låga eftersom den glesa bebyggelsen har god utvädring och trafiken sprids över större ytor.

6.7.6 Åtgärder vid kommande planering

Bulleråtgärder vidtas kontinuerligt genom att vallar och bullerplank uppförs och ljudisolerade fönster monteras i utsatta miljöer. Gatorna byggs om för lägre hastigheter i bostadsområden. Vid förtätning och planerade bostadsbyggen i innerstaden ska inte miljö kvalitetsnormerna för luft överskridas.

6.8 Landskap och landskapsbild

6.8.1. Förutsättningar

I översiktsplanen, SE *Del 2 Grunddrag mark och vattenanvändning: Landskapsbild och Stadsbildsfrågor* i kommunen. I föreliggande del av MKB speglas endast faktorer som inte förutsätter särskilda kunskaper om landskapet.

I fokus för konsekvensbedömningarna är å ena sidan upplevelsevärden både till vardags och för rekreation och friluftsliv och å den andra sidan landskapets tålighet eller potential att ta emot nya inslag utan att värdena riskerar att förstöras.

Ett landskaps visuella karaktär baserar sig på vår upplevelse av landskapsrum och då särskilt storleks- och skalförhållanden, relationen mellan öppenhet och slutenhet, terrängens kupering samt dominerande topografiska linjer och strukturer. Dessa faktorer ger en bas för bedömning av sikt-längder i landskapet och därmed hur dominerande olika tillförda element blir. Med kunskap om detta har vi möjlighet att passa in nya element i landskapets egna strukturer och på så sätt skapa förutsättningar för större harmoni i landskapsbilden.

I kommunen förekommer sju huvudkaraktärer eller landskapstyper som alla inom sig har olika förutsättningar att assimilera ny bebyggelse beroende på skala och komplexitet hos både landskapet i sig och det nya inslaget. Bortsett från i stadslandskapets karaktäristiska förutsättningar riktas flest anspråk på ny bebyggelse i de mosaikartade landskapstyperna där skogsbygd omväxlar med jordbruksbygd med olika skalförhållanden och komplexitet.

Särskilt känsligt kan vara att placera in ny bebyggelse i förhållande till de relativt småskaliga ändmoränerna som främst finns väster och sydväst om Eskilstuna tätort. I det mosaikartade landskapet varierar upplevelsen betydligt mer från plats till plats än i mer homogena landskap som storskalig slättbygd eller ren skogsbygd. En annan landskapstyp med stort bebyggelsetryck är Mälarstranden – där bebyggelsen i förkastningsbranten starkt dominerar landskapsbilden från sjön sett. Generellt är all strandnära bebyggelse känslig ur landskapsbildsynpunkt, eftersom siktlinjerna är långa över vatten. Små fritidshus, ofta väl

inpassade i en lutande terräng, omvandlas till större permanenthus, vanligen av en rad olika standardtyper, som bygger på en plan bottenyta, vilket förutsätter utfyllnader och schakter. Omvandlingen leder till att stränderna får en mer urbaniserad framtoning.

Generellt för alla landskapstyper gäller, att ny bebyggelse bör anpassas till landskapets huvuddrag och befintliga bebyggelsestruktur och att nya byggnader placeras i anslutning till befintliga vägar, befintlig bebyggelse, i skogsbryn eller invid höjdparter.

I och med att Landskapskonventionen ratificerats, ska inte bara landskapsbilden, utan även själva landskapet och dess brukande beaktas. Det berör de areella näringarna, natur- och kulturmiljö och fysisk planering på ett mer grundläggande sätt.

6.8.2 Översiktsplanens ställningstaganden

SE Del 2 Grunddrag i mark- och vattenanvändning: Landskapsbilden och Vindkraft

6.8.3 Nollalternativet

En fortsatt utspridd bebyggelse, särskilt på landsbygden, utan vägledning genom detaljplaner riskerar att skapa en bebyggelse som genom sin form och färgsättning intar en huvudroll i landskapet och på så sätt utarmar landskapets inneboende kvaliteter. Detta gör det svårare att uppfatta strukturer, samband och estetiska värden, vilket i sin tur riskerar att resultera i en trivialisering och utarmning av landskapsbilden.

Nollalternativet kräver utbyggd infrastruktur vilket även det riskerar att påverka landskapsbilden negativt. En liten fördel är kanske att nya vägar (de som inte avspärras för allmänheten) ger förutsättningar för att fler med bilens hjälp kan komma ut i och uppleva landskapet.

I stadsmiljön medför nollalternativet att avrivna tomter/kvarter och impediment består, att staden kan upplevas luftigare och grönare, men kan också resultera i minskad satsning på utveckling av parker. Särskilt centrala staden riskerar att även framgent få en stadsbild som förefaller provisorisk och trasig. De överbredda gatorna ger därtill en viss prägel av ödslighet, som dessutom stimulerar till högre körhastigheter.

De största vindkraftverken är i princip synliga över hela kommunen förutsatt att man befinner sig i ett huvudsakligen öppet landskap eller i ett höjdläge med en utsikt som omfattar platsen för vindkraftverket. Utan styrning riskerar ett större antal vindkraftverk dominera landskapsbilden på ett påtagligt sätt, särskilt från utsiktspunkter mot stora öppna landskap som Hjälmaran och delar av Kafjärden och andra glesbefolkade slättområden där kriterier för vindkraftverk är positiva i andra avseenden.

6.8.4 Planförslaget

En förtätning inom stadens nuvarande gränser innebär att mark som idag är impediment, lucktomter, stora styckbara tomter, restytor och onödigt breda gaturum bebyggs. En inte oväsentlig del av den grönska som idag finns i stadsmiljön är rester av trädgårdar och trädplanteringar eller spontanetablerad vegetation på obebyggda platser och områden. I breda gaturum finns därtill ofta trädalléer. I vissa fall kan förtätning också innebära, att parkmark tas i anspråk. En effekt av förtätningen kan bli, att det gröna inslaget i stadsbilden minskar. Ur stadsbildsynpunkt medför detta en hårdare stadsbild.

Vertikal förtätning är en nyhet i förtätningssammanhang. Den innebär, att befintliga hus byggs på med fler våningar. Effekten blir, att stadens silhuett förändras, främst synligt från infarterna mot staden sett, men även från olika höjdlägen i staden och i stadens närhet. I vissa fall kan det ge mörkare stadsrum på grund

av ökade skugglängder. Vindförhållandena i en stad påverkas strakt av höghus. Turbulens och kastvindar i gatumiljön kan öka om man inte vidtar motåtgärder. I Eskilstuna centrum saknas i stort sett vertikala accenter i form av riktigt höga byggnader. Tät och hög bebyggelse finns centrumnära i Nyfors-Tunavallen samt mer perifert i Snopptorp och Årby. Höga hus i centrala delar av staden kan ge, som en intressant effekt, en viss storstadsmässighet åt Eskilstuna.

En tätbebyggd stad försvårar upplevelsen av det ursprungliga landskap som en gång gav upphov till och som staden anpassades till. Nya inslag i stadsbilden som kan bli aktuella är gröna tak, solfångare, vindsnurror. För att integrera sådana nya inslag krävs en hög arkitektonisk kvalitet i utformningen.

I trädfattiga stadsdelar bör träd i högre utsträckning planteras för att kompensera för borttagen grönska till följd av förtätning. Andelen träd i parker kan i de flesta fall öka utan att begränsa andra kvaliteter som förknippas med parkens kvaliteter. Fastighetsägare kan också genom olika kampanjer uppmuntras att plantera träd på sina fastigheter både i samband med ny- och ombyggnad och att förbättra stadsbilden även i befintlig bebyggelse. I samband med nybyggnation kan också föreskrivas i detaljplan att träd som måste tas ner på grund av exploatering ska ersättas med träd på annat ställe inom fastigheten i en omfattning som volymmässigt motsvarar det nedtagna trädet.

En viss restriktivitet mot nya större bebyggelsegrupper i glesbygd, främst på åkermark, är positiv för möjligheten att bevara estetisk och kulturellt värdefull landskapsbild. Risker finns dock för ökad igenplantering av landskap som inte är rationella att hållas öppna, om samhället bromsar nyetablering av bebyggelsegrupper ute på landet. Vägarna går ofta genom bygdernas centrala delar. En koncentration av bebyggelse till lägen med lämplig infrastruktur, kan därför också innebära en risk för en lokal förändring av den historiska landskapsbilden som gör den svårare att tolka.

Planförslaget innebär att etablering av enstaka hus kommer att tillåtas i glesbygd samt att ett betydande antal utredningsområden lagts ut nära stora och små tätorter och utmed kommunikationsleder på landsbygden. Planförslaget är därmed en kompromiss som innebär både förtätning och en viss utbredning av framtidens bebyggelse, om befolkningen fortsätter att växa.

När det gäller vindkraftens påverkan på landskapsbilden – *SE Del 2 Grunddrag mark och vattenanvändning: Rekreation och Friluftsliv.*

Nya stora infrastrukturprojekt som godsspåret väster om Eskilstuna (infrastrukturkorridoren) påverkar landskapsbilden, så att tidigare strukturer och sammanhang överlagras och landskapets historiska utveckling blir svårare att identifiera.

6.8.5 Spridd bebyggelse

I stadsmiljön skulle en planlagd utglesad bebyggelse kunna medföra, att avrivna tomter/kvarter och impediment gör att staden kan upplevas luftigare och grönnare. Förutsättningarna för rik tillgång till grönska och friarealer består eller ökar. Stadsodling skulle bli en möjlighet i en skala som idag inte är aktuell eller ens möjlig.

I stadens centrala delar riskerar dock stadsbilden även framgent att förefalla provisorisk och trasig. De onödigt breda gatorna ger därtill en prägel av ödslighet samtidigt som de höjer körhastigheter och ger höga skötselkostnader.

En fortsatt utspridd bebyggelse på landsbygden riskerar om den blir omfattande, att lokalt leda till en utarmning av landskapsbilden, eftersom bebyggelse utspridd i särskilt det småskaliga landskapet gör det allt svårare att uppfatta strukturer, samband och estetiska värden.

Alternativet förutsätter också en utbyggd infrastruktur på landsbygden, vilket även det påverkar landskapsbilden med nya barriärer och bullerstråk. Nya vägar exponerar tidigare osedda delar av landskapet så att nya vyer från väg skapas. När det gäller vindkraft, se samma text som under Planförslaget.

Konflikter mellan vindkraftverk och en utspridd bebyggelse kan medföra en koncentration av vindkraftverk till vissa platser, vilket utökar visuellt negativa influensområden.

FOTO: Parker har dubbel funktion

Grönska och vattendammar är estetiskt viktiga inslag i stadsmiljön, men de har även stor betydelse för lokalklimatet och stadens förmåga att mildra effekten av extrema temperaturer och nederbördsmängder.

Foto: Göran Jonsson

6.9. Förorenad mark

6.9.1 Nuläge

I länsstyrelsens databas för förorenade områden 2011 finns det drygt 600 objekt i Eskilstuna. Större delen av dessa finns inom tätorterna där det förekommit eller förekommer industriverksamhet eller andra verksamheter som innebär risk för markförorening. Det finns också drygt fyrtio deponier i kommunen.

En stor andel av objekten är inte undersökta och det är därför inte klarlagt om det finns föroreningar eller ej, samtidigt finns det förmodligen en hel del förorenade objekt som inte uppmärksammas i inventeringarna, framför allt i de gamla industriområdena.

Förorenade massor har i många fall använts vid anläggningsarbeten vilket gör att föroreningar också kan finnas på platser där det inte funnits någon förorenande verksamhet. Förorenad sand från gjuteriernas formar har till exempel använts som fyllnadsmaterial i stor utsträckning.

När föroreningen har skett efter 1969 och kan knytas till en verksamhet som finns idag är verksamhetsutövaren ansvarig för sanering. Inom ett industriområde sker då sanering till nivån för mindre känslig markanvändning vilket möjliggör fortsatt användning för verksamheter av olika slag. Vill man använda marken för bostäder, skola och liknande krävs grundligare sanering till nivån för känslig markanvändning men detta faller normalt sett utanför förorenarens saneringsansvar.

6.9.2 Kommunala mål och ställningstaganden

Samverkan kring frågan pågår inom kommunkoncernen

6.9.3 Nollalternativ

I detta alternativ sker ingen tydlig styrning mot att exploatera i de områden där det finns stor risk för förorenad mark. När det finns alternativa lokaliseringar med liten risk för markföroreningar är det troligt att exploateringen i första hand sker på sådana ställen eftersom sanering alltid är kostsamt och också är en osäkerhetsfaktor då man inte kan förutse den slutliga kostnaden med säkerhet. Det är först under saneringsarbetet som den verkliga omfattningen blir helt klarlagd.

6.9.4 Planförslaget

Förtätning av staden och omvandling av tidigare verksamhetsområden till bostäder innebär att förekomst och omfattning av markföroreningar måste utredas på de fastigheter som exploateras. De fastigheter som är förorenade måste också saneras till nivån för känslig markanvändning om man vill exploatera dem för bostadsändamål eller motsvarande. Sammantaget innebär detta att arbetet med att undersöka och åtgärda förorenad mark kommer att intensifieras och att kommunen bör ta en aktiv roll.

Nya infrastrukturkorridoren väster om Eskilstuna bidrar på lång sikt till spridning av diffusa föroreningar från fordon, spår, och läckande last (lika i båda utbyggnadsförslagen).

6.9.5 Spridd bebyggelse

I detta alternativ sker ingen tydlig styrning mot att exploatera i de områden där det finns stor risk för förorenad mark. När det finns alternativa lokaliseringar med liten risk för markföroreningar är det troligt att exploateringen i första hand sker på sådana ställen eftersom sanering alltid är kostsamt och också är en osäkerhetsfaktor då man inte kan förutse den slutliga kostnaden med säkerhet. Det är först under saneringsarbetet som den verkliga omfattningen blir helt klarlagd.

6.9.6 Åtgärder vid kommande planering

Den viktigaste åtgärden är att kommunen är tydlig och konsekvent med att styra nybyggnation enligt översiktsplanen så att förtätningen verkligen sker så som önskat, även om den sker på förorenade områden. För att underlätta genomförandet bör kommunen ha en tydlig strategi för hur förorenad mark skall hanteras i planering och exploatering och egen kompetens inom de sektorer inom kommunen som arbetar med exploateringsfrågor. En handlingsplan för förorenade områden håller på att tas fram 2013.

6.10 Risk och säkerhet

6.10.1 Översvämning, ras och skred

6.10.1.1 Nuläge

Räddningsverket har genom SGU genomfört översiktliga översvämningsskarteringar längs bland annat Eskilstunaån och Mälaren. Resultatet av dessa redovisas på kartan i form av översvämningzoner vid 100-årsflöden (flöden med en statistisk återkomsttid av 100 år). Skarteringen har gjorts med hjälp av information om regnmängder och nivåförhållanden på kartor. Skarteringarna är översiktliga och bör därför inte läsas i en alltför stor kartskala. En mer detaljerad översvämningsskartering har genomförts av SMHI år 2005 för del av Eskilstunaån, från utloppet av Näsjöfjärden och ned till mynningen i Mälaren.

Mälaren är Sveriges tredje största sjö. Ett tillflöde sker från Hjälmaran via Eskilstunaån, som är det näst största enskilda tillflödet till Mälaren efter Arbogaån. Eskilstunaån är 37 km lång och passerar genom Torshälla och Eskilstuna före utloppet i Mälaren. Ån rinner genom ett relativt flackt landskap med en total fallhöjd av c:a 20 meter mellan sjöarna. Hjälmaran regleras genom Hyndevadsdammen uppströms i ån. Det finns åtta dammar och ett antal broar och dessutom invallningar som ligger på båda sidor om ån på en sträcka uppströms Torshälla.¹

Utefter ån finns det glaciala och postglaciala leror som under särskilda betingelser antingen kan genom skred eller ras skjutas ut i ån eller erodera (nötas bort) och försvaga kanterna. Exempel är invallningen av ån mellan Eskilstuna och Torshälla där vallarna behöver förstärkas ytterligare. Skredrisken ökar efter översvämningar, när lösa avlagringar blir instabila. Skred kan också uppkomma när instabila lager i

sluttande terräng belastas, till exempel med nya vägar och byggnader. En trend som förmodligen kommer att öka i framtiden, är de kraftiga regn som på senare tid drabbat ett flertal städer med stora översvämningar och ekonomiska förluster som följd. Det kan uttryckas som att hundraårsregnen tenderar att blir kraftigare och ger högre flöden. Samhället behöver gardera sig och förebygga skador.

6.10.1.2 Översiktsplanens ställningstaganden

SE Del 3 Riksintressen, miljö och riskfaktorer: Översvämning

6.10.1.3 Nollalternativ

Nollalternativets mindre samordnade och planerade bebyggelseutveckling kan innebära risker för att byggnader och tillfartsvägar skadas av extrema väderförhållanden. Enstaka bygglov utan detaljplan innebär att geotekniska undersökningar inte utförs i samma utsträckning och att dagvatten och dränering inte samordnas mellan fastigheter som vid större, planlagda bebyggelsegrupper. Det är också svårare att neka bygglov som ligger nära en riskzon, utan en aktuell översiktsplan med tydliga ställningstaganden.

6.10.1.4 Planförslaget

I en tät stadsstruktur påverkas fler människor av de framtida klimatförändringarna. Detta påverkar hur vattennära vi kan bygga för att inte skapa nya områden som drabbas av översvämningar. I planförslaget planeras ny bebyggelse trots förtätning på högre och tryggare marknivåer. De kritiska platserna är främst låglänta områden, till exempel utmed ån norr om Torshälla och slätten mellan städerna Torshälla och Eskilstuna (vid Närjeholme-Ekeby-Brunnsta) som bör hållas fri från ny bebyggelse. Till kritiska platser hör även instängda områden. Samhällsfunktioner i form av teknisk försörjning bör säkerställas med väl tilltagna marginaler. Det gäller även sammanhållen bebyggelse, sjukhus, vårdhem, skolor, industrier med miljöpåverkan. Parker, P-platser, bollplaner och rekreationsområden kan utformas så att de tål enstaka översvämningar.

Ny bostadsbebyggelse i kvarteret Redaren i Torshälla kan om inte tillräckliga motåtgärder vidtas innebära risker för skred och översvämning vid extrema nederbördsmängder och åtföljande höga flöden. Bebyggelse av den östra delen bedöms minst riskfyllt. Redaren påverkas både av flödena i ån och Mälarens nivå. På kort sikt kommer kontrollen förbättras av Mälarens nivå, men på 100 års sikt beräknas världshaven och därmed Mälaren ha stigit mellan 0,5 och 1 m och fortsätta stiga (SMHI). Att som skyddsåtgärd höja marknivåer väsentligt innebär risker för skred och mycket stora förflyttningar av massor är inte ett försvarbart sätt att hushålla med naturresurser.

Ny strandnära bebyggelse i Skogstorp mellan ån och järnvägen är svårbedömd ur risksynpunkt, vilket måste utredas noggrannare innan planläggning inleds.

Ny utökad infrastruktur framförallt järnväg, ger större flexibilitet och minskad sårbarhet för samhället.

6.10.1.5 Spridd bebyggelse

Vattennära lägen är attraktiva för byggnation. Bebyggelse nära vattennivån i Mälaren och Hjälmarens riskerar att påverkas vid stigande vattennivåer. Det ligger en stor utmaning i det fortsatta planeringen att skydda både den befintliga och den nya bebyggelsen som ligger på låg nivå i landskapet. Om man försöker lösa problemen med riskabla bebyggelselägen med tekniska anordningar som pumpar och skyddsmurar, ökar sårbarheten vid extrem väderlek. Bebyggelse på höjder och åsar kan innebära risk för erosion och grundvattenpåverkan om marken hårdgörs.

6.10.1.6 Åtgärder vid kommande planering

I samband med framtida detaljplanering eller bygglovprövning i områden där risk för översvämningar föreligger, krävs mer detaljerade utredningar innan det kan bli aktuellt att bebygga dessa områden. När nya bostadsområden planeras i naturmark, till exempel i Odlaren är det viktigt att göra noggranna dagvattenutredningar och undvika bebyggelse i låglänta och instängda områden, som istället kan utvecklas för rekreation.

Nybyggnation kring Mälaren under nivå ca +250 cm bör undvikas. Under nivån +150 cm bör enbart enkla byggnader som uthus med mera tillåtas. Kommunen bör i sitt ordinarie planarbete och bygglovgivning tillämpa dessa nivåer som vidareutvecklats efter Klimat- och sårbarhetskommitténs rapport.¹ Efter den planerade nya regleringen av Mälaren med ökad avbördningskapacitet vid Slussen i Stockholm, kan en minskad risk för översvämning av Mälaren förväntas, dock tidigast 2020. Det är i dagsläget inte möjligt att förutse exakt vilka områden i Eskilstuna kommun som skulle bli mer byggbara.

I kommande reviderade vattenplan ska följande utredas:

- Hur stora områden som riskerar att översvämmas vid ett vallbrott
- Kartläggning av befintliga invallningar: Genom att planera för översvämningar och tillåta att vissa ytor svämmas över kan skyddsåtgärder koncentreras till andra mer känsliga objekt som vägar, järnvägar, källare, elinstallationer och vattenledningar. Genom att skapa våtmarker av de lägst liggande markerna, avlastas vallarna, samtidigt som våtmarkerna kan vara tillfälliga buffertområden för stora tillfälliga flöden.

6.10.2 Farligt gods

6.10.2.1 Nuläge

Olyckor i samband med transporter av farligt gods kan medföra stora skador på människor, djur, miljö och egendom. Säkerheten regleras av internationella och nationella bestämmelser där tillverkare, speditörer, chaufförer och godsmottagare har ett stort ansvar. Statens Räddningsverk har det nationella ansvaret för transporter av farligt gods och sammanställer i en atlas (Sverigeatlas; rekommenderade färdvägar för transporter av farligt gods) årligen det vägnät som är tillåtet för dessa transporter. För Eskilstunas del innebär det att transporter endast är tillåtet på vissa vägar och gator samt till mottagare av gods. I anslutning till upplåtet vägnät finns skydds- och säkerhetsavstånd till olika typer av riskobjekt för såväl liv som egendom och miljö.

6.10.2.2 Kommunala mål och ställningstaganden

SE Del 3 Riksintressen, miljö och riskfaktorer: Farligt gods

6.10.2.3 Alternativen

Konsekvenserna betraktas som likvärdiga i alla tre utvecklingsalternativ.

6.10.2.4 Åtgärder vid kommande planering

Vid fördjupningar och detaljplanering av industri- och logistikområden tas transportvägar för farligt gods upp i utredningarna.

Vid planering av eventuell ny godstågförbindelse väster om Eskilstuna tätort (infrastrukturkorridor), beaktas de positiva effekterna av att farligt gods kan transporteras på järnväg utanför tätorten. Nya områden kommer å andra sidan i riskzonen. Möjliga åtgärder måste utredas och frågan lösas på ett säkert sätt i den fortsatta planeringen.

FOTO: Farligt gods

Europaväg 20 är en av de vägar i kommunen som är anvisad för transport av farligt gods.

Foto: Göran Jonsson

7. SOCIALA KONSEKVENSER

Hur är det nu?

I nuläget är bostadssegregationen tydlig i vissa delar av Eskilstuna liksom i många andra svenska kommuner. Den beror på flera orsaker, bland annat på skillnader i inkomst i kombination med skillnader i boendekostnader/boendestandarder mellan stadsdelar och områden, men det beror även på att människor ofta strävar efter att bo med dem som har en liknande social och kulturell bakgrund som de själva. En fungerande blandning av bostäder finns i stor utsträckning idag i äldre och mer heterogena delar av städerna och de mindre samhällena, medan det är mer ensidigt i vissa villaförorter, landsbygd och miljonprogramområden.

Vad vill kommunen åstadkomma?

Eskilstuna kommun ska generellt verka för att öka säkerheten, tryggheten och tillgängligheten i stadens fysiska miljö och ställa höga krav på detta vid upprustning av befintliga bostäder, lokaler och infrastruktur samt utformning av det nya. Detta är ambitionen i samtliga alternativ i översiktsplanen och en nödvändig del av en socialt hållbar utveckling. Integration är en viktig förutsättning och det kräver ett mer varierat utbud av bostäder, särskilt i mer segregerade områden.

I varje stadsdel och tätort bör man därför skapa en blandning av bostäder med olika storlekar, utformningar, upplåtelseformer och ägande. Möjligheterna för olika grupper människor att mötas i det vardagliga livet ökar. En förtätning som gör bostadsområdena sammanhängande samt en mångfald av goda boendeformer och bra boendemiljöer skapar boendekvalitet och minskar attraktionsskillnader mellan olika stadsdelar. Genom att undvika hög grad av kategoriboende, t.ex. genom att blanda äldreboende och student- bostäder (skev fördelning av hushållstyper) med vanliga bostäder, undviks rumslig åtskillnad mellan individer av olika kön, yrke och ålder.

Men man måste driva frågan på ett medvetet sätt i planeringsprocessen. Vid nybyggnation är det ekonomiskt och planeringsmässigt mest rationella inte alltid i överensstämmelse med det socialt önskvärda. Människor med olika bakgrund och erfarenheter möts inte på ett naturligt sätt under rådande förutsättningar med likformiga boendeformer. En blandning av bostäder med olika upplåtelseformer ger människor tillfälle att lära känna varandra och lära sig respektera och uppskatta olikheter representerade i samhället. Olika bostadstyper skapar även möjlighet att människor gör en "bostadskarriär" utan att behöva flytta till en annan stadsdel eller kommun. Det leder på sikt till att kommunens alla invånare införlivas i samhällets kollektiva identitet på lika villkor. När människor är nöjda och stolta över sin närmiljö upplever de en starkare lokalförankring och vilja att tillföra kommunen lika mycket som andra. Blandade boendeformer med integrerade bostadsområden är även viktiga ur barnperspektiv. Det är dock viktigt att förtätning inte sker på bekostnad av friytor där flickor och pojkar får möjlighet till fysisk aktivitet och lek. Ur ett barnperspektiv är möjlighet till en god tillgänglighet till friytor bland det viktigaste, liksom trygghet i området och tillgång till förskola och skola. Barnens trivsel och välbefinnande i deras bostadsmiljö kan vara avgörande för deras möjligheter senare i livet.

En förutsättning för ett bra liv är att människor har nära till alla de olika arenor där deras vardag utspelas. Närhet till handeln och service på gång- och cykelavstånd är viktig för de flesta, men är avgörande just för barn och äldre och för personer med funktionsnedsättning. Även billösa ingår i den kategorin. Därför är närhet till kollektivtrafik viktig både ur jämställdhets- och ur jämlikhetsaspekt. En hållbarhet ur en jämställdhets och- jämlikhetsperspektiv innebär en samhällsstruktur med korta avstånd mellan fysiska miljöer där människor vistas i. På det sättet minskar risken för isolering för alla grupper med begränsad rörlighet. Närhet mellan människor och till de gemensamma nyttigheterna skapar förståelse människor emellan, underlättar vardagen och leder till mer fritid som har en positiv inverkan på folkhälsa och välbefinnande.

Serviceunderlaget stärks vilket förbättrar förutsättningarna för ett gott liv i kommunen för både kvinnor och män. Kommunen utvecklar befintliga mötesplatser som representerar invånarnas mångfald samt skapar nya som ligger mellan olika bebyggelseformerna. Det är viktigt att dessa görs fysiskt tillgängliga för alla.

Förtätningen av stadskärnorna kan skapa nya barriärer för barns möjligheter att vistas utomhus. Barriärerna ökar generellt, ju mer centralt barnen bor. Förtätning kan dock ske på olika sätt. Stadsplaneringen behöver inkludera barns upplevelser och erfarenheter samt identifiera behov av platser och rörelse. Fler barnfamiljer bosätter sig i innerstäder, trots vissa nackdelar. Barn har rätt till lek och de har rätt till säkra och utvecklande miljöer. Barns skol- och fritidsvägar är också deras lekvägar.

”Synen på barn och unga i staden styrs fortfarande av ett segregerat tänkande, där barnen hänvisas till säkra aktivitetsytor, men hålls borta från stadens liv. Samtidigt bor allt fler barnfamiljer kvar i staden under barnens uppväxt. Ett nytt val av livsstil som få planerare noterat”.

Ju mer splittrad kommunens fysiska strukturer är med långa avstånd mellan bostäder, service och arbetsplatser desto mer påverkas barn och ungas rörelsemönster. Att skapa långsiktigt hållbara samhällsstrukturer ger sociala vinster vilket påverkar barn och ungas uppväxtvillkor och möjligheten till fysisk aktivitet i vardagen. Genom det fria skolvalet avskaffades närhetsprincipen vilket kan ses som en integrationsfrämjande åtgärd över stadsdelsgränser. Viss forskning menar att resultatet blev det motsatta. För vissa elever medförde detta längre avstånd mellan skola och bostad. Trenden där förskolor växer till större enheter genererar ökade transporter med bil. Den fysiska planeringens rådighet över lokaliseringsfrågan begränsades därmed samtidigt som det är viktigt att skapa förutsättningar för närhet mellan målpunkter i barn och ungas vardag. Lokalisering av skolor och förskolor i gynnsamma lägen är därför en strategisk markanvändningsfråga oberoende av studerade alternativ. Skolan på landsbygden kan ses som en mötesplats och en förutsättning för att bygden utvecklas. Närhet och trygghet är begrepp som kopplas samman med skolan på landsbygden. Vid förtätning och komplettering av tätorter är utbud av service, skola och bibliotek viktiga element. Trygghet, tillgänglighet och trivsel är våra ledord i kommunens fortsatta utveckling som en plats där alla invånare känner sig delaktiga och inkluderade.

Skillnader mellan alternativen:

I nollalternativet kvarstår dagens problem, vilket gör att ökade sociala insatser måste genomföras för att motverka segregationens negativa effekter. Ny bebyggelse kommer att etableras spritt och som nya småhusområden eller homogen komplettering till befintliga utanför städerna och de mindre samhällena. Dessa områden kommer fortsätta att ha en något ensidig befolkningssammansättning med relativt goda ekonomiska förutsättningar. Tillgängligheten till kultur och service för dem som bor i utkanten kommer att bygga på tillgång till privat bil.

I Planförslaget motverkas segregation genom att mångfalden av boendeanternativ kan ökas lokalt och avstånden minskas till service när komplettering genomförs. Processen sker gradvis och kan ta många år. Detta alternativ svarar bäst mot kommunens uppställda sociala mål.

I alternativet spridd bebyggelse bjuder man in till en friare etablering av nya bostäder. Nya småhusområden kommer att byggas externt vilka kommer att präglas av kategori-boende. Bebyggelsestrycket i tätorterna minskar, vilket gör att såväl stadsmiljön som den sociala strukturen inte kommer ändras särskilt mycket. Möjligheten att genom komplettering skapa mångfald och variation inom tätbebyggt område minskar. Detta alternativ förväntas leda till ökade geografiskt uppdelade sociala skillnader och minskade kontaktytor mellan befolkningsgrupper. Goda möjligheter till kategori-boende.

7.1 Konsekvenser av utvidgning av Kombiterminalen i Folkesta

Folkesta industriområde är ett riksintresse för transporter och infrastruktur på grund av sin strategiska betydelse för transportnäringen. Det handlar om behovet av att kunna frakta stora godsmängder långa sträckor på energisnål järnväg och lasta om till/från bil den korta sträckan till/från det lokala företaget. Enligt planförslaget kan området för logistik vid Folkesta kombiterminal utvidgas åt nordväst, så att bostadsområdet som ligger där omvandlas och införlivas med logistikområdet. Anledningen är att det i framtiden förväntas ske en ökning av transportbehovet och därmed behovet av ökade ytor för logistik. Kombiterminalen är ett viktigt samhällsintresse som är svårt att tillgodose på annan plats och utan stora kostnader för samhället. Mycket stora investeringar med allmänna medel är redan gjorda.

Kommunens tidigare ställningstagande avseende förhållandena för de boende i Folkesta gäller.

LÄS MER: KS beslut 2012 05 29, protokollsutdrag § 135. Ändrade villkor för förvärv av fastigheter i Folkesta, Eskilstuna (KSKF/2011:443).

Kommunstyrelsen har beslutat om åtgärder till följd av utbyggnad av kombiterminalen i Folkesta. Beslutet har kommunicerats med berörda fastighetsägare inom området.

8. EKONOMISKA KONSEKVENSER

Dagens perspektiv på hållbarhet kommer för lång tid påverka stadens bebyggelse. Hur kombineras en hållbar utveckling med en ekonomiskt tryggad framtid, social hänsyn och ekologisk uthållighet? I dagens samhälle finns många ekonomiskt svaga grupper som kan komma i kläm vid snabba samhällsförändringar, även när målet är att förbättra för alla. Nödvändiga förändringar måste göras för att samhällsutvecklingen ska ske i riktning mot ett hållbart samhälle inom en nära framtid. Befolkningen behöver kunskap om hållbar utveckling för att bli motiverade att ändra livsstil. Lösningarna måste vara acceptabla och genomförbara för hela samhällsekonomin och inte utelämna svagare grupper.

Samhällsekonomi handlar om hur samhällets knappa resurser bör användas för att på bästa sätt tillgodose människornas behov. Samhällsekonomiska kalkyler används traditionellt i samband med satsningar i nya vägar och järnvägar, som ju ofta betalas med statliga medel. För att kunna prioritera och rangordna olika objekt görs offentliga kalkyler som tar med samhällseffekter såsom olyckseffekter, miljöeffekter, trängseffekter, restidseffekter mm. Inom kollektivtrafiken används också samhällsekonomiska kalkyler inför olika satsningar. Samhällsnyttorna ställs mot samhällskostnaden.

Kollektivtrafiken hänger tätt samman med bebyggelsestrukturen och en stadsförtätning utan kollektivtrafikutbyggnad skulle ovedersägligt leda till att både luftkvalitén försämras och att det trafikrelaterade bullret ökade. Genom att förtäta staden kan man kostnadseffektivt kunna utnyttja redan befintliga och framförallt vidareutveckla de redan byggda infrastrukturerna och till stor del bidra till en hållbar stadsutveckling.

Med bättre pendlingsmöjligheter kan arbetsmarknadsregioner bli större. Då kan företagen på en ort använda arbetskraften som finns på en annan. På så vis blir det större flexibilitet, lägre arbetslöshet och en högre ekonomisk tillväxt. En bred arbetsmarknad ger positiva effekter som högre produktivitet, bättre tillväxt, högre välfärd eftersom genomsnittslönerna ökar och ohälsotalen minskar samt större mångfald som ger ett bredare näringsliv och större variation inom konsumtion, fritid och arbete. Vägtrafiken står idag för en betydande del av avgasutsläppen och koldioxidutsläppen i kommunen. För varje bilresa som överflyttas till kollektivtrafiken kan vägtrafikens miljöpåverkan minskas, med positiva effekter på natur, miljö och människors hälsa som följd. En framtida utveckling med ökat bilberoende skulle kräva att mer mark togs i anspråk för vägar och parkeringsplatser.

Stillasittande livsstil, tillsammans med felaktiga kostvanor, är den mest betydande orsaken till den dramatiska ökningen av övervikt och fetma vi sett de senaste trettio åren. Ungefär hälften av männen och fyra av tio kvinnor i Sverige är överviktiga eller feta. Den snabbaste ökningen av övervikt och fetma har skett bland barn. Att vi inte rör på oss kostar samhället stora belopp varje år, utöver sjukdomsburden och det mänskliga lidandet. Vetenskapliga studier visar att inaktiva människor har markant högre sjukvårdskostnader än aktiva människor. Att många människor rör sig för lite kostar samhället stora belopp varje år, utöver sjukdomsburden och det mänskliga lidandet. En tät stadsstruktur som ger möjlighet till gång och cykelanvändning och utbyggnad längs med kollektivtrafikförsörjda stråk är gynnsamt ur samhällsekonomisk synvinkel.

Den hållbara staden där innevånarna inte förbrukar mer resurser än vad jorden kontinuerligt klarar av att producera ligger ännu långt fram i tiden. Städer har i alla tider varit beroende av att resurser förts dit utifrån från ett omland som också är mottagare av stadens restprodukter. Å andra sidan har stadsborna därigenom tvingats utveckla försörjningssystem och resurseffektivitet. Livet i den täta staden kräver en yteffektiv livsstil som håller nere t ex energiförbrukningen per capita.

Infrastrukturprojekt som tas upp i Översiktsplanen kan ge samhällsnytta genom snabbare och kortare transporter, större säkerhet och minskad sårbarhet genom att flera alternativa färdvägar skapas. Dessa positiva effekter kan ibland uppvägas i större eller mindre utsträckning av att kostnaden för intrång, anläggningsarbeten och skötsel är stora. I kommunala beslut om sådana projekt är statlig medfinansiering en avgörande förutsättning.

9. BEDÖMNING

Syftet med en miljöbedömning är att främja en hållbar utveckling (6 kapitlet 11 § miljöbalken) genom att analysera följderna av olika utvecklingsalternativ. Bedömningen utgår från de nationella miljömålen och de nationella folkhälsomålen. Miljö kvalitetsnormerna för luft kommer in under miljömålet Frisk luft, miljö kvalitetsnormerna för vatten kommer in under miljömålen "Ingen övergödning", "Levande sjöar och vattendrag" samt "Myllrande våtmarker"

Konsekvenserna när det gäller barnperspektiv, jämställdhet och integration kommer i relevanta delar in under folkhälsomålen men också under miljömålet "God bebyggd miljö", framför allt när det gäller tillgänglighet för dem som inte har tillgång till egen bil.

9.1 Miljö

När det gäller nuläge har utgångspunkten varit de regionala miljömålen, som utvärderats 2010. De lokala målen utvärderades 2006, vilket gör dem svårare att använda här.

Alternativen har jämförts med trendpilar. De visar en uppskattning av om utvecklingsalternativet inverkar positivt (uppåtriktad pil), negativt eller neutralt (nedåtriktad pil) när det gäller den aktuella miljöaspekten. Däremot har vi inte bedömt om miljömålet kan nås eller inte med det givna alternativet. Orsaken är att måluppfyllelsen påverkas av så många andra faktorer än de som översiktsplanen råder över.

Miljö kvalitetsmål	Reg mål Nuläge	Nollalternativ	Planförslaget	Utglesad bebyggelse
God bebyggd miljö	😞	➡	➡	➡
Frisk luft	😐	➡	➡	➡
Begränsad klimatpåverkan	😞	➡	➡	➡
Giftnfri miljö	😞	➡	➡	➡
Grundvatten av god kvalitet	😐	➡	➡	➡
Bara naturlig försurning	😐	➡	➡	➡
Ingen övergödning	😞	➡	➡	➡
Levande sjöar och vattendrag	😐	➡	➡	➡
Myllrande våtmarker	😐	➡	➡	➡
Levande skogar	😞	➡	➡	➡
Ett rikt odlingslandskap	😐	➡	➡	➡
Ett rikt växt- och djurliv	😞	➡	➡	➡

😞 = Målet är mycket svårt att nå inom den utsatta tidsramen även om ytterligare åtgärder sätts in/genomförs.

😐 = Målet är möjligt att nå inom tidsramen om ytterligare åtgärder sätts in/genomförs.

9.2 Sociala aspekter

Alternativen har jämförts med trendpilar. De visar en uppskattning av om utvecklingsalternativet inverkar positivt (uppåtriktad pil), negativt eller neutralt (nedåtriktad pil) när det gäller den aktuella miljöaspekten. Däremot har vi inte bedömt om miljömålet kan nås eller inte med det givna alternativet. Orsaken är att måluppfyllelsen påverkas av så många andra faktorer än de som översiktsplanen råder över.

Folkhälsomål	Nollalternativ	Planförslaget	Gles bebyggelse
Delaktighet och inflytande i samhället	➔	➔	➔
Ekonomiska och sociala förutsättningar	➔	➔	➔
Barn och ungas uppväxtvillkor	➔	➔	➔
Miljöer och produkter	Se miljömålen	Se Miljömålen	Se miljömålen
Fysisk aktivitet	➔	➔	➔

9.3 Ekonomi

Som nämnts i översiktsplanens huvuddokument har Eskilstunas ekonomiska läge förbättrats under de senaste decennierna, men från en låg nivå. Eskilstuna tillhör storleksmässigt en grupp av c:a 20 kommuner som varit framgångsrika och växt mer än genomsnittet. Jämfört med den gruppen som rymmer flera residens- och universitetskommuner, har Eskilstuna ökat mindre t ex när det gäller sysselsättning, utbildningsnivå och medelinkomst.

Kommunen har tagit stort initialt ansvar när det gäller att ta emot utlandsfödda, något som initialt ger stora kostnader, men senare kan bli en injektion av nya tankesätt, kunskaper och kontaktytor mot omvärlden.

Utbildningsapparaten har en nyckelroll när det gäller att ta vara på människors förmågor.

Översiktsplanens huvudalternativ liksom de sidalternativ som MKB jämför med, syftar alla till att ytterligare förbättra Eskilstunas attraktivitet för boende, företagsetableringar och besökare, men på olika sätt. En fortsatt positiv utveckling i Eskilstuna kommun kan förväntas med hänsyn till läget i Mälardalen, tillgången till högskola, kommunens storlek och dess pågående tillväxt.

Alternativet Spridd bebyggelse ger större frihet att bygga där det är lättast och mest ekonomiskt, vilket kan hålla nere tomtpris och byggkostnad. Planförslaget innebär mer förtätning, vilket ökar kraven på marksanering, gestaltning och funktionalitet vilket gör att byggkostnaderna blir högre. På sikt uppnås dock samhällsekonomiska vinster med att tätorter inte bereder ut sig, bland annat när det gäller uppvärmning och behov av infrastruktur och samhällsservice. Om fler bostäder skapas i tätort blir intermodala resor enklare och kommunen attraktivare som pendlingsort. Avstånden till flera av landets 10 största städer som Stockholm, Örebro, Västerås, Norrköping och Uppsala är mellan 45 och 110 km vilket sannolikt är optimalt för att kommunen ska ha goda regionala kontakter och rörlighet på arbetsmarknaden men behålla en hög grad av självständighet och identitet.

Den samlade bedömningen finns som punkt 1 sidan 4 i detta dokument.

FOTO: Hållbara kommunikationer

Samhället behöver snabba och pålitliga transportslag med hög kapacitet och låg miljöbelastning. Eskilstuna har goda järnvägsförbindelser med övriga Mälardalen, men de flesta resor och transporter går ännu på landsväg.

Foto: Göran Jonsson

10. UPPFÖLJNING

Enligt 6 kap. 18§ miljöbalken ska alla planer och program som omfattas av kravet på miljöbedömning följas upp. Ansvaret för uppföljningen har den kommun eller myndighet som beslutar om antagandet av planen eller programmet. Syftet med uppföljningen är att den part som antar planen eller programmet tidigt ska skaffa sig kunskap om den betydande miljöpåverkan som genomförandet planen eller programmet faktiskt medför så att avhjälpande åtgärder kan sättas in.

Översiktsplanens miljöpåverkan bör följas upp enligt följande:

- *Minst en gång varje mandatperiod, vid aktualitetsprövning av översiktsplanen, ska det gå att utläsa vilken grad planen bör ändras för att tillgodose nationella och regionala miljömål.*
- *Översiktsplanens inriktning, intention och mål ska årligen följas upp bland annat genom ett antal utvalda planindikatorer kopplade till några av dess ställningstaganden. Planens miljöpåverkan är en del i denna uppföljning.*
- *Översiktsplanens mål och ställningstaganden ska följas upp i andra planer och program samt i utredningar där dess intentioner ska synliggöras: temaplaner eller fördjupningar (t.ex. vattenplan, naturvårdsplan, dagvattenpolicy, grönstrukturplan, bostadsförsörjningsprogram), planprogram och detaljplaner. Även hur och var enskilda bygglov ges bör analyseras i relation till översiktsplanens mål. Miljökonsekvensbeskrivningens förslag till åtgärder är en viktig del som måste följas upp.*
- *Om planen inte genomförs som planerats ska det framkomma vid uppföljningen. Det bör uppmärksammas eftersom det kan medföra att betydande miljöpåverkan uppstår som inte avsetts. Betydande miljöpåverkan kan både vara en följd av att en aktivitet inte genomförs och av att en aktivitet som inte var planerad genomförs. Avvikelse kan aktualisera behovet av ändrat arbetssätt eller revidering av planen eller miljöbedömningen.*

Resultaten från uppföljningen görs tillgängliga för berörda myndigheter och allmänheten.

11. KÄLLFÖRTECKNING

Delbetänkande av Klimat- och sårbarhetsutredningen, Stockholm 2006. SOU 2006:94

En bok om svensk vattenförvaltning, Naturvårdsverket, rapport 5489, 2005

Hallemar, D, www.arkitekt.se/s6237

Når vi miljömålen – En bedömning för Södermanlands län 2010? Länsstyrelsen i Södermanlands län i samarbete med Skogsstyrelsen. Rapport 2010:14

Miljömål. www.miljomal.se

Uppföljning och utveckling av Eskilstuna kommuns politik för hållbar utveckling – Handlingsplan med miljö- och folkhälsomål. 2006. Inregia AB på uppdrag av Eskilstuna kommun.

Sveriges nationella strategi för hållbar utveckling, skr. 2001/02:172, bet. 2001/02:MJU16, rskr. 2001/02:315

Trumberg, A, Örebro universitet

Översvämningshot: Risker och åtgärder för Mälaren, Hjälmaren och Väneren

Översiktsplan 2005 Eskilstuna kommun. Antagen av kommunfullmäktige 2005-05-26. ÖP 5024

Fördjupad översiktsplan för Stadsbygden 2005. Antagen av kommunfullmäktige 2005-05-26. FÖP 5048

Fördjupad översiktsplan för Mälarstranden 2005. Antagen av kommunfullmäktige 2005-09-15. FÖP 5045
Vattenplan för Eskilstuna kommun. Antagen av kommunfullmäktigt 26 oktober 2006.

Naturvårdsplan för Eskilstuna kommun 2006. Antagen av fullmäktige 26 oktober 2006.

Grönstrukturplan för stadsbygd i Eskilstuna kommun. Antagen av stadsbyggnadsnämnden 22 november 2006.